

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Nina Slípková

AUTORSKÉ PRÁVO ZÁPADNÍ CIVILIZACE
Historie, mezinárodní a evropský kontext,
autorskoprávní systémy

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Veronika Křest'ánová, Dr.

Katedra (Ústav): Ústav práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10.11.2008

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě vyjádřit poděkování JUDr. Veronice Křesťanové, Dr. za odborné vedení této práce a zejména za velmi cenné a podnětné připomínky, které mi k ní s velikou ochotou, energií a rychlostí poskytovala.

Zároveň bych chtěla poděkovat všem svým blízkým za jejich trpělivost a podporu nejen po dobu psaní této práce, ale především po celou dobu studia.

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

I. OBSAH

I. Obsah.....	3
II. Úvod	5
III. Exkurz do historie ochrany autorských práv.....	8
1 Od starověkých civilizací k civilizacím západním	8
2 Počátky organizace a kontroly výtvorů duševní činnosti	9
3 Tiskařská privilegia	11
3.1 Povaha privilegií.....	12
4 Autorská privilegia a institucionalizace ochrany proti neoprávněnému vydávání.....	13
4.1 The Stationer's Company a Statut královny Anny	14
4.2 Přirozenoprávní původ autorskoprávní ochrany.....	15
5 Vývoj problematiky klasifikace autorskoprávní ochrany v zemích civilního práva	17
6 Monistický versus dualistický systém	19
IV. Mezinárodní a evropská autorskoprávní ochrana.....	20
1 Mezinárodní úprava	20
1.1 Od národních úprav k úpravě mezinárodní	20
1.1.1 Mezinárodní úmluva na ochranu literárních a uměleckých děl	21
1.1.2 Copyrightové úmluvy v USA	24
1.1.3 Všeobecná úmluva o autorském právu (UCC)	26
1.2 Mezinárodní organizace v autorskoprávní oblasti	28
1.2.1 Světová organizace pro ochranu duševního vlastnictví (WIPO)	28
1.2.2 Světová obchodní organizace (WTO)	28
1.2.2.1 Dohoda o obchodních aspektech práv k duševními vlastnictví (TRIPS)	29
1.2.2.2 Smlouva o právu autorském (WCT).....	31
2 Evropská autorskoprávní ochrana	33
2.1 Harmonizace	33
2.2 Charakteristika evropské úpravy	34
3 Současné otázky a výzvy do budoucna.....	36
3.1 Aktuální problémy	36
3.2 Trendy	39
V. Kontinentální a copyrightový autorskoprávní systém	43

1	Předpoklady vzniku moderních autorskoprávních systémů.....	43
1.1	Funkce a dimenze	44
2	Kontinentální a copyrightový systém – základní aspekty.....	46
2.1	Autorskoprávní tradice a copyrightová tradice	46
2.2	Přirozenoprávní a utilitaristické cíle	47
2.3	Postavení morálních práv	48
3	Základní principy autorskoprávních systémů v moderních legislativách.....	50
3.1	Dílo.....	50
3.2	Autor	52
3.3	Vydání a zveřejnění díla.....	54
3.4	Vnitřní omezení a výjimky	54
3.4.1	Vnitřní omezení.....	55
3.4.2	Výjimky	56
3.4.3	Opodstatnění omezení a výjimek	57
3.5	Správa a kolektivní koncepce autorských práv	59
3.5.1	Autorskoprávní instituce.....	59
3.5.1.1	Kolektivní správa.....	60
3.5.1.2	Způsoby užití děl tradičně kolektivně spravovaných	60
3.5.1.3	Modely kolektivní správy	62
3.6	Prostředky vynucování práv	63
4	Srovnání	65
VI.	Závěr	67
VII.	Bibliografie	70
VIII.	Resumé	74

II. ÚVOD

Fenomén autorskoprávní ochrany se zrodil na půdě starého kontinentu. Jako významné pojítko mezi sférou duševní tvorby a sférou obchodu se brzy rozšířil po celé západní civilizaci. Jednotlivé země se konceptu autorských práv chopily v souladu se svými kulturními, sociálními a ekonomickými hodnotami a daly tak vzniknout dvěma základním autorskoprávními systémům, kontinentálnímu a copyrightovému.

Kontinentální, nebo také autorský přístup, klade důraz na osobu autora a jeho výlučná práva. Copyrightový přístup, zvaný též utilitaristický, klade naopak vyšší důraz na ekonomické zájmy společnosti. Odlišnosti obou systémů však nelze v jejich celistvosti pochopit pouhým prolistováním právních řádů. Přestože jsou ztělesněny zákonem, soudcovským právem nebo vyjádřeny právní doktrínou, stojí za těmito hmatatelnými formami celá historie právního myšlení, historických zkušeností a konkrétních změn v sociální realitě, které byly pro obě právní tradice více nebo méně významným podnětem k dalšímu rozvoji.

Cílem této práce je podat ucelený obraz autorského práva západní civilizace, který reflektuje vznik, vývoj a současný stav právní tradice autorské i copyrightové, s poukazem na jejich vzájemnou provázanost. Tomu odpovídá i struktura práce, která se sestává ze tří hlavních částí.

První část této práce je koncipována jako historický exkurz do počátků autorskoprávní ochrany. První kapitoly rozebírají otázku vzniku prostředků autorskoprávní ochrany a mapují první zmínky o jejich izolovaných starověkých formách, zároveň nastiňují funkce, které plnily. Důsledkům vynálezu knihtisku pro vývoj autorskoprávní ochrany, zejména fenoménu pirátství a vzniku institutu privilegií se věnuje třetí kapitola. Další kapitola se zabývá genezí autora a institucionalizací autorskoprávní ochrany. V souvislosti s copyrightovou právní tradicí pak sleduje význam *The Stationer's Company* a také rozdíly mezi privilegií a první moderní zákonnou úpravou autorského práva, reprezentovanou Statutem královny Anny. Předposlední kapitola se soustředí na vzestup filozofie přirozených práv v kontextu kontinentálního přístupu a s ním spojené, nově vznikající koncepce nehmotného statku jako předmětu vlastnictví a koncepce morálních práv autora. Názory na různé postavení morálních práv v rámci autorského práva vedly k rozvinutí monistické a dualistické teorie, jejichž rozboru se věnuje poslední kapitola.

Druhá část práce se sestává ze tří kapitol, z nichž první se podrobně věnuje mezinárodněprávní úpravě autorského práva, druhá evropské úpravě a třetí současným otázkám a výzvám do budoucna. Na základě účasti zemí autorskoprávního přístupu a copyrightového přístupu na jednotlivých smlouvách a zejména na základních principech těchto smluv jsou ukázány společné cíle, ale i třecí plochy mezi oběma přístupy.

Výklad o mezinárodní autorskoprávní ochraně je pojat jako vývoj od národních legislativ, pokračující přes nedostatky bilaterálních smluv ke vzniku systému smluv multilaterálních. V oblasti mezinárodních smluv se výklad soustředí na nejvýznamnější smlouvy, a to jak na smlouvy vycházející z kontinentálních právních principů, jako je Bernská úmluva, tak na copyrightové smlouvy uzavřené výhradně za účasti zemí americkém kontinentu nebo Všeobecnou úmluvu o autorském právu, která se pokusila o smíření obou právních tradic. Zvláštní důraz je kladen na význam dohody TRIPS a v této souvislosti jsou zmíněny role mezinárodních organizací v autorskoprávní oblasti.

Není to jen Evropa a USA, které reprezentují odlišné právní tradice, obdobné protiklady existují i na evropské úrovni. Je proto zajímavé sledovat harmonizaci na poli autorskoprávní ochrany v zemích Evropské unie, neboť představuje snahu o kompromis mezi přístupem civilního práva a common law, jak je prezentována v druhé kapitole.

Třetí a poslední kapitola druhé části se věnuje současným otázkám a výzvám do budoucna a v první podkapitole detailněji rozebírá jednotlivé problémy z perspektiv již naznačených v předchozích kapitolách a s přihlédnutím k novým technologiím. Dotýká se problému konfliktů zájmů mezi autorským právem a dalšími právními odvětvími, problematikou nových forem pirátství v důsledku expanze nových technologií a potřebou reagovat na ně efektivními vynucovacími prostředky. Zmiňuje otázky harmonizace kolektivní správy autorských práv a nelehkou roli autorského práva při hledání a udržování rovnováhy mezi zájmy tvůrců a uživatelů v současném digitálním věku.

Druhá podkapitola se pokouší o vysledování trendů, které ze současných otázek vychází. Ukazuje na trend sblížení kontinentální a angloamerické tradice a na trend komercializace a digitalizace. Zastavuje se u tendence zvyšování úlohy kolektivních správců, posilování postavení autora v licenčních vztazích, ale také u vzestupného trendu potlačování morálních práv. V závěru se zamýšlí nad osudem mezinárodních smluv a nad novými možnostmi smluv bilaterálních.

Třetí část práce, nazvaná kontinentální a copyrightový autorskoprávní systém se v první kapitole věnuje předpokladům vzniku moderních autorskoprávních systémů a nabízí kategorizace z hlediska jejich funkcí a dimenzí. Další kapitola se již konkrétně zabývá jednotlivými právními tradicemi a jejich základními aspekty, včetně rozboru rozdílů mezi přirozenoprávními a utilitaristickými cíli a postavením morálních práv v rámci jednotlivých právních systémů. Následuje kapitola, mapující základní aspekty autorskoprávních systémů v moderních legislativách, která se zabývá instituty díla, autora, vydání díla, ale i opodstatněním vnitřních omezení a výjimek v rámci autorskoprávních systémů. Sleduje i aktuální kolektivní koncepce a prostředky vynucování autorských práv. Poslední kapitola je věnována srovnání kontinentálního a copyrightového systému, které má za cíl vystihnout všechny explicitně i implicitně vyjádřené podobnosti a odlišnosti těchto právních systémů tak, jak byly nastíněny v průběhu celé práce.

Pro úplnost je ještě nutné podotknout, že v poslední části práce je u jednotlivých autorskoprávních principů pro názornost odkazováno na terminologii a znění dle české právní úpravy. Otázka jasné a jednotné terminologie je při srovnávání různých právních tradic zásadní a pro účely této práce platí, že termín „autorskoprávní ochrana“ zahrnuje ochranu v této oblasti poskytovanou jak autorským, tak copyrightovým právem. U některých termínů nebo názvů je v závorce pro představu ponecháno jejich původní znění nebo zkratka.

III. EXKURZ DO HISTORIE OCHRANY AUTORSKÝCH PRÁV

1 Od starověkých civilizací k civilizacím západním

Názory na dobu vzniku autorskoprávní ochrany se poměrně liší, jisté ale je, že je marné ji hledat v příliš daleké historii. Starověk neznal autora a i ta největší díla byla díly anonymními, která vyjadřovala spíše poselství daného společenství či společnosti, než poselství svého tvůrce. „Ne kdo to řekl, ale co bylo řečeno – to je, na čem záleželo.“¹

Shoda mezi autory panuje v tom, že počátky autorskoprávní ochrany je třeba hledat u tzv. západních společností. Rozpor naopak zůstává v otázce konkrétní doby vzniku, neboť při odpovědi záleží na způsobu chápání podstaty a funkce samotné autorskoprávní ochrany.

Dle Plomana a Hamiltona je možné rozlišit tři hlavní názorové proudy. Vědci prvního názorového proudu datují ochranu autorů již do 6. století př. n. l., ze kdy pochází první zmínky o chápání básníků jako autorů jejich básní a ze kdy také pochází první podepsaná výtvarná díla. Druhý názorový proud zastává názor, že vznik autorskoprávní ochrany je pevně spojen s vynálezem knihtisku v polovině 15. století. Konečně třetí názorový proud vznik spojuje až s 18. stoletím, kdy byla autorskoprávní ochrana poprvé regulována právem.²

---

¹ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. : *Copyright. Intellectual property in the information age*. London, Rotledge & Kegan, 1980, p. 4

² PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 5

2 Počátky organizace a kontroly výtvorů duševní činnosti

Než tedy přejdu k výkladu jednotlivých faktorů, které v době středověku zásadně přispěly k procesu vzniku ochrany autorských práv, pokládám za potřebné krátce zmínit jiný významný aspekt autorskopravní ochrany. Tím je funkce autorskopravní ochrany jakožto jednoho z mnoha historických prostředků organizace a zároveň kontroly toku informací ve společnosti. Příklady uváděné v následujících odstavcích ale nebyly součástí žádné koherentní doktríny autorských práv, představovaly naopak pouhé izolované ostrůvky autorskopravních principů v organizaci té které společnosti a tak je třeba je chápat.

Kontrola výtvorů duševní činnosti může mít mnoho forem. Ploman a Hamilton jako extrémní formu kontroly nad duševními výtvary uvádí např. nechvalně známé spálení nedostatečně ortodoxních knih ve starověké Číně, kterému padli za oběť i mistři, kteří je znali nazpaměť. Naopak jako příklad extrémní ochrany duševního vlastnictví uvádí tradici starověkých Egypťanů, na jejímž základě byly nekvalifikované osoby, které zaslechly recitaci svatých textů, odsouzeny k okamžitému trestu smrti.³

Shovívavější a také propracovanější ochranu v oblasti autorského práva poskytuje starověké židovské právo. Talmud, v důsledku sporů prvních proroků o svá slova, přikazuje vždy jmenovat učence, který daný, zpravidla ústně tradovaný talmudský princip, vyslovil jako první. Později se v souvislosti s talmudskými pracemi rabínů vyvinuly i další autorskopravní principy, jako např. souhlas autora nebo jeho dědiců k opisu materiálu již autorem vydaného nebo úplatnost použití opisu cizího díla. Talmudské právo tedy již znalo dva základní koncepty moderní autorskopravní ochrany, kterými jsou důraz na morální práva autora v prve zmíněném případě a důraz na jeho majetková práva, vyjádřený vztahem k dědicům a úplatností, zmíněný v druhém případě.

Římské právo je dalším příkladem práva, kde byly mnohé koncepty práva duševního vlastnictví uznávány a dodržovány. Přestože psané právo v případech písemných děl mlčelo, existuje množství materiálů, zejména spisů a korespondence, které zmiňují různé smlouvy mezi autory a vydavateli nebo prodeje děl autorů za účelem jejich vydání.

---

³ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 6

Právo autora písemného díla kontrolovat jeho vydání bylo zřejmě obecně uznávané. Kromě tohoto lze v římském právu rozlišit i práva další, jako např. právo autora na integritu jeho díla nebo práva toho, kdo zakoupil rukopis díla a s ním související právo na rozmnožování díla. Plagiátorství bylo chápáno jako morálně nesprávné. „Vzetím autorova díla a připojením k němu jiného jména obíral plagiátor autora a nejzávažnější autorskou odměnu, o jeho jméno a reputaci.“⁴ Dle dostupných záznamů ale právní sankce v této oblasti zřejmě chyběly.

Jiná oblast společenského života starých Římanů byla naopak legislativně upravena do posledního detailu, konkrétně organizace her a divadelních představení. Autoři her a dramatici prodávali organizátorům právo k prvnímu uvedení hry nebo představení, a to buď k představení jednorázovému nebo opakovanému. Právo na veřejné představení práva bylo tedy ve starověkém Římě všeobecně uznáváno a stupeň komercializace této oblasti lze vyčíst z Horáciovy uštěpačné poznámky na adresu dramatika Plauta: „Přeje si pouze získat peníze do svého měšce a k úspěchu či neúspěchu hry je pak již lhostejný.“⁵

„To, co vidíme v ranných textech, je výrazem různého kulturního chápání toho, co bylo korektní a etické chování vůči autorovi, jeho dílu a pravdám, vyjádřených v jeho díle“.⁶ Navzdory různým neprávním kořenům pravidel, které se v nejstarší době zformovaly, byly tyto principy vtaženy do soukolí moderních koncepcí autorskoprávní ochrany.

---

⁴ ADENEY, E. : *The moral rights of authors and performers: An international and comparative analysis*. New York, Oxford University Press, 2006. p. 11

⁵ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 8

⁶ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 10

3 Tiskařská privilegia

Po pádu Římského impéria, v období středověku, se výsledky duševní tvorby soustředily především v kláštorech. Mniši v nich zastávali zároveň role autorů, zároveň učenců a opisovatelů literárních děl. Středověký autor díla je znám jen výjimečně, většinou však byla středověká díla výsledkem práce více nebo méně určité, duchovní nebo náboženské komunity, reprezentované vždy ale klášteřem.

V průběhu středověku se literární aktivity pomalu přesouvaly z klášteřů do domů vyšších vrstev a již ve 13. století bylo možné zaznamenat poměrně vysokou organizovanost literárního života, zejména ve Francii. S příchodem vynálezu knihtisku soudobý literární život zaznamenal zásadní změny, ne-li skok, a to v celoevropském měřítku.

Po Gutenbergově vynálezu v polovině 15. století se tiskařský um rychle šířil Evropou. Všude měl za následek nejen značné množství tištěných knih, ale také nárůst počtu tiskařů, kteří zároveň pracovali jako vazači knih a knihkupci. S rostoucí prosperitou nového řemesla se ale brzy museli začít vyrovnávat s pirátskou konkurencí svých knih, a to ve formě neautorizovaných kopií. „Vydávání a pirátství se objevily takřka zároveň.“⁷, poznamenávají k tehdejší situaci Ploman a Hamilton, a toto pravidlo platí v autorskoprávní oblasti doposud.

Pro minimalizaci tohoto rizika se vydavatelé začali obracet na soudobé autority, které si brzy uvědomily ekonomický potenciál nově vznikajícího průmyslu a s ním i nové možnosti udržování, šíření a kontroly své moci.

Prosby ohledně potřeby autoritativní kontroly tiskařského průmyslu byly tedy převážně ze zjištěných a strategických důvodů vyslyšeny. Výsledkem se stal mechanismus udělování tzv. privilegií. Tím panovník uděloval vydavateli individuální oprávnění pro konkrétní dílo, které v sobě zároveň zahrnovalo zákaz platný vůči všem ostatním osobám kromě oprávněného privilegovaného díla tisknout nebo prodávat. Tento systém pak v Evropě převládal po dalších 200 let.

---

⁷ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 9

3.1 Povaha privilegií

Předmětem privilegií byla zejména díla náboženská a díla klasických autorů. Kromě nich byla privilegia udělována i pro díla lidovějšího rázu, jako byly almanachy, atlasy nebo kalendáře. Fakt, že privilegia byla udělována tiskařům - vydavatelům pro klasická díla, ukazuje, že privilegia svědčila primárně jim, nikoliv autorům děl.

Vedle vydavatelů ale tiskařská privilegia sloužila zejména státu samotnému a církvím, v první řadě pro účely daní. V druhé řadě, možná ale ještě významněji, komunikovaly tyto instituce prostřednictvím udělování privilegií se zbytkem společnosti. Tato komunikace probíhala zejména na bázi cenzury, upozorňuje Seignette ve své práci⁸. V Anglii a Francii se tak udělení tiskařských privilegií stalo podmíněné příslušností tiskaře k cechu, který za spolupráci s panovníkem v oblasti cenzury získával výměnou garanci monopolního postavení na trhu.

Ač byla většina privilegií individuálního rázu, některá mohla být i rázu všeobecného, tzn. že poskytovala ochranu celkové produkci konkrétního jednotlivce nebo jeho obchodu. Tiskařská privilegia měla tedy povahu jakési veřejné laskavosti, která spadala pod diskreční pravomoc panovníka a která byla udělována ad hoc.⁹

Veřejnost a udělení ad hoc tvoří aspekty, kterými se privilegia na první pohled odlišují od autorskoprávní ochrany. Ta je naopak charakteristická právě tím, že je poskytována komukoliv po splnění více nebo méně fixních kritérií, ať už daných zákonem nebo soudcovským právem. Na druhé straně ale nelze nevidět souvislost mezi udělováním privilegií a moderními autorskoprávními systémy. Spočívá zejména v tom, že privilegia umožnila vznik výlučného práva na literární rozmnoženiny a jejich distribuci v rámci stanoveného teritoria. Moderního rázu byla i jejich sankční stránka v podobě pokut, možnosti zabavení nezákonných rozmnoženin nebo náhrady škody v případě narušení práv garantovaných privilegií.

Tiskařská privilegia tedy mohou být do určité míry chápána jako počátek práv autorů, pokud lze pouze implicitně vyjádření práva autora k vydání nebo nevydání díla takto posoudit. Primární funkcí systému udělování privilegií tak tedy zůstává podpora politických cílů tehdejších panovníků a náznaky práv autorů jsou jen jejím vedlejším a okrajovým produktem.

---

⁸ SEIGNETTE, J. M. B. : *Challenges to the creator doctrine: Authorship, copyright ownership and the exploitation of creative works in the Netherlands, Germany and the United States*. Boston, Kluwer Law and Taxation Publisher, 1994. p. 9

⁹ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 13

4 Autorská privilegia a institucionalizace ochrany proti neoprávněnému vydávání

Po neindividualistické fázi raného středověku se v době renesance začali autoři dovolovat vypořádat s anonymitou klášterních a cechovních děl. Filozofie humanismu vytvořila prostředí pro nové směry uvažování, filozofování a psaní. Ve spojení s knihtiskem, který umožnil rozšíření knih mezi všechny vrstvy společnosti a masivně tak snížil negramotnost, byla připravena půda pro plodné tvůrčí období, v němž důsledkem se vydavatelé začali stávat více a více závislími na autorech.

Přesto se ale až na přelomu 17. století stalo běžnou praxí, že privilegia byla udělována samotným autorům. Povaha privilegií, které byly udíleny na základě žádosti, ale zůstávala stále různorodá a nepřehledná. Nesporným pokrokem nicméně bylo samotné vytvoření vztahu mezi výlučným právem k vydání díla a původcem literárního díla a také možnost autora vybrat pro své dílo vydavatele dle vlastní volby. „To zlepšilo autorovu vyjednávací pozici vůči vydavateli, jak s ohledem na finanční otázku, tak na způsob vytisknutí daného rukopisu.“¹⁰

V kontrastu k vývoji autorskoprávní ochrany se ochrana proti neoprávněnému vydávání literárních děl rozvíjela a institucionalizovala mnohem rychleji. Důvody je třeba hledat především v cechovních tiskařských monopolech a dále v zavedení statutární ochrany pro tuto oblast. Již v 16. století byly v některých německých státech vydávány ordonance zaměřené proti neoprávněnému vydávání literárních děl. Ty pak společně s privilegii tvořily základ pro trestní postih eventuelních narušitelů.

Autorskoprávní vývoj v Anglii se v mnoha ohledech vyvíjel podobně jako v kontinentální Evropě. Zásadním rozdílem byla politika cenzury, kterou Anglie v důsledku náboženských bojů v 16. a 17. století přijala za běžnou. Tato politika byla zhmotněna v několika dekretech (Star Chamber Decrees) a licenčních zákonech. „Po vydání prvního dekretu byl prostředek k vynucení těchto dekretů již k dispozici: the Stationer's Company.“

11

---

¹⁰ SEIGNETTE, J. M. B. 1994., op. cit. p. 11

¹¹ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 11

4.1 The Stationer's Company a Statut královny Anny

The Stationer's Company se sestávala z členů knižního obchodu, konkrétně tiskařů, vazačů knih a knihkupců. V roce 1557 obdržela královské privilegium k regulaci knižního trhu a po dalších 150 let tak získala monopolní postavení ohledně tisku a vydávání literárních děl v Anglii.

„Copyrightové právo 18. a 19. století bylo ve své podstatě založeno na právu vytvářet a prodávat tištěné rozmnoženiny díla“¹². V té době byla již práva autora uznávána, včetně práva na odměnu. Jediná společnost, které ale mohl svůj rukopis prodat, byla the Stationer's Company, a ta jediná mu naopak mohla udělit právo na rozmnožování díla. Výjimkou z tohoto pravidla bylo udělení privilegia samotnému autorovi, které obsahovalo právo vydat dílo i v případě, že na jeho vydání neměla sama Společnost zájem. Předpokladem ale byla úhrada nákladů na vydání díla Společnosti.

Po občanské válce na konci 17. století se Anglie nacházela v chaosu a panovník přestal klást dříve tak důrazný vliv na cenzuru. Význam the Stationer's Company se tak postupem času zmenšoval, až se její monopolizace knižního trhu stala nadbytečnou a původní privilegium jí již nebylo obnoveno. Následné právní vakuum a masové knižní pirátství vedlo v roce 1709 k přijetí Zákona o copyrightu, známého jako Statut královny Anny, který byl prvním zákonem v oblasti autorských práv v moderním slova smyslu.

Zákonné právo, Statutem královny Anny založené, se od privilegií the Stationer's Company odlišovalo časovým ohraničením na straně jedné a rozšířením způsobilosti být vlastníkem autorského práva na straně druhé. Kdokoliv, kdo byl vlastníkem dosavadního copyrightu, mohl po dobu 21 let dílo vydávat, po uplynutí této doby se dílo stalo dílem volným. Vlastníkem nového copyrightu se autor nebo jeho zmocněnec mohl stát na dobu 14 let a za svého života jej směl prodloužit o dalších 14 let, poté se dílo rovněž uvolnilo ve prospěch veřejnosti. Podmínkou získání copyrightu byla registrace díla u the Stationer's Company. V případě, že by společnost registraci nezákonně odmítla, mohla být nahrazena zveřejněním v oficiálně uznané publikaci.

Předmětem ochrany Statutu byl copyright, tedy právo dílo rozmnožovat za komerčními účely. Ve středu pozornosti Statutu byla ochrana před pirátským vydáváním děl. Jediná složka autorských práv, která tak byla Statutem královny Anny chráněna, byla

---

¹² GUIBAULT, L.M.C.R. : *Copyright limitations and contracts: An analysis of the contractual overridability of limitations on copyright*. London, Kluwer law international, 2002, p. 48

majetková práva autorů. To však byl pouze počátek zákonné autorskoprávní ochrany. „Rozšíření zákonné úpravy bylo rychlé a v každé další fázi ovlivňovalo mnohem širší počet vlastníků a uživatelů copyrightu.“¹³

4.2 Přirozenoprávní původ autorskoprávní ochrany

Přestože zákonná ochrana byla přiznána jen autorským právům majetkovým, koncept morálních práv autora k jeho dílu nebyl již v té době konceptem neznámým. Ve svých Dvou pojednáních o civilní vládě z roku 1690 postuloval anglický filozof John Locke tzv. Pracovní teorii, že každý má přirozené právo na plody své práce, které jsou tak jeho vlastnictvím, což vztáhnul i na projevy duševní činnosti. Za základ tohoto práva považoval práci, kterou autor vynaložil na vytvoření díla.

Podobné názory se tehdy vyskytovaly i v kontinentální Evropě a společně s nimi byla Lockeova teorie rozpracována evropskými juristy přelomu 17. a 18. století. Ve své vypracované formě pak přirozenoprávní teorie hájila názor, že přirozená práva „vychází z podstaty věcí, z Boží vůle nebo z lidské podstaty. Existují nezávisle na pozitivním právu.“¹⁴ Jinými slovy, autorská práva mají základ v přirozeném právu. Lockeova snaha posunout práva duševního vlastnictví od čistě majetkových, zákonných práv k právům daným přirozeně, znamenala v praxi posun od vydavatelů k autorům. V duchu přirozenoprávní teorie pak byly ke konci 18. století ve Francii přijaty dva stručné zákony, které poskytly základ pro ochranu autorských práv na dalších 160 let.

V Anglii našla Lockeova teorie své uplatnění zejména ve dvou situacích. Za prvé v situacích, kdy z nějakého důvodu nebyly splněny podmínky pro zákonnou ochranu před nezákonným rozmnožováním. Za druhé, a tyto situace tvořily valnou většinu případů, 21 let po přijetí Anenského statutu, kdy doposud poskytovaná ochrana vypršela a argumenty copyrightu jako přirozeného práva se staly základem pro domáhání se právní ochrany.

Spory, ke kterým docházelo při uplatňování copyrightu jako přirozeného práva, pak vyústily v několik známých případů, které daly vzniknout dvěma základním teoriím copyrightu, které až do současnosti ovlivňují anglo-americké copyrightové právo¹⁵.

---

¹³ McFARLANE, G. : *A practical introduction to copyright*. London, McGraw-Hill, 1980, p. 5

¹⁴ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 18

¹⁵ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 14

První z těchto teorií tvrdí, že v době vytvoření díla náleží právo copyrightu autorovi. Toto právo zahrnuje kontrolu a panství nad dílem, v zásadě tedy možnost volby, zda dílo publikovat či nikoliv. Druhá teorie stanoví, že po vydání díla již copyright upravuje zákon. Jeho úprava může sahát od monopolu k dalším užitím až po zákonné uvolnění díla ve prospěch veřejnosti. Do jaké míry ale zůstává autorovi jeho přirozené právo na integritu a obsah díla, zůstává anglo-americkou jurispudencí nedořešeno.

5 Vývoj problematiky klasifikace autorskoprávní ochrany v zemích civilního práva

Autorskoprávní ochrana formou privilegií byla pozvolna opouštěna a s postupem času se začalo zvyšovat společenské postavení autorů. To bylo způsobeno kombinací mnoha faktorů. Za prvé, doba renesance kladla důraz na individualitu člověka a na jeho práva. Za druhé, hodnota umění a především originálního umění rostla a konečně za třetí, spolu s vysokou poptávkou po nových knihách ze strany narůstající buržoazie se posilovalo i ekonomické postavení autora a jeho tržní sebevědomí. Došlo tak k zásadním změnám ve statusu autora, které předjímaly změny ještě významnějšího rázu. „Představa svrchované moci (autora) směřovala v 18. století k subsumpci pod praktičtější koncept vlastnictví, spočívající v autorovi.“¹⁶

Koncem 18. století nadešla potřeba klasifikace autorskoprávní ochrany v rámci daných civilněprávních konceptů. Především šlo o kvalifikaci literárního díla jakožto vlastnictví. „Přestože byla od začátku snaha o rozlišení mezi literárním vlastnictvím a veřejnou doménou, ukázala se obava z monopolizace (literárního vlastnictví) jako příliš veliká na to, aby byly duševní výtvořky akceptovány jako vlastnictví bez omezení.“¹⁷ Tyto počáteční restriktce byly např. ve Francii dále vymezovány dekrety, specifikujícími autorské prerogativy nebo dobu jejich trvání.

Nepřehlédnutelným rysem vnímání duševních výtvořků jakožto vlastnictví je implikovaný fakt, že předáním rukopisu nepřechází vlastnictví k dílu. Právě rozlišování vlastnického práva k rukopisu a vlastnického práva k dílu jako takovému inspirovalo v 18. století teoretiky k argumentaci, že autor si může udržet kontrolu nad svým dílem a zároveň udělit autorizaci dílo užívat jiným osobám.

V důsledku této teorie začali mít autoři konečně osobní zájem na řešení otázky pirátství v oblasti literárních děl. Ten byl doposud problémem, který se týkal pouze skupiny vydavatelů. Trvalo však až do počátku 20. století, než byla skutečnost, že s předáním rukopisu nedochází zároveň k postoupení autorských práv uznána zákonodárci i soudy.

---

¹⁶ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 29

¹⁷ SEIGNETTE, J. M. B. 1994, op. cit. p. 24

Dalším krokem k modernímu chápání autorského práva bylo pojednání německého profesora Josefa Kohlera z roku 1880. V této práci nově klasifikoval patentová a autorská práva jako práva k nehmotným statkům, a tuto novou skupinu práv zařadil na místo vedle práva vlastnického.

Autorskoprávní ochranu Kohler chápal jako dualistický systém, kde vedle sebe existují obecná osobnostní práva a majetková práva.¹⁸ V souladu s Lockeovou Pracovní teorií tvrdil, že autorské právo náleží tvůrci díla. Bylo-li dílo vytvořeno na objednávku, pak náleží objednavateli. Pozici vydavatele Kohler chápal tak, že je pouhým prostředníkem mezi autorem a veřejností. Pokud vydavatel převezme závazek dílo vydat, nestává se tak vlastníkem autorského práva, ale „získává výlučné, vynutitelné právo dílo užít“¹⁹.

Patnáct let po pojednání profesora Kohlera vzniklo další zásadní pojednání, jehož autorem byl Otto von Gierke, který podřadil autorské právo, včetně práv majetkových, pod právo osobnostní. Důrazem na to, že jak majetkové, tak nemajetkové nároky jsou součástí jednoho práva, řadí Gierkeho mezi tzv. monisty.²⁰ Užitím termínu „osobnostní právo“ chtěl Gierke vyjádřit, že „autor má výlučné právo na kontrolu nad vydáním a rozmnožováním svého díla jakožto nad částí své osobní sféry“²¹. Výkonem práva rozhodnout, zda vůbec a kdy bude dílo vydáno, tak může autor požívat plodů z vydání díla, a to jak osobnostních, tak hospodářských.

---

¹⁸ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 27

¹⁹ SEIGNETTE, J. M. B. 1994, op. cit. p. 27

²⁰ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 29

²¹ SEIGNETTE, J. M. B. 1994, op. cit. p. 28

6 Monistický versus dualistický systém

V 19. století zajišťovala již většina zemí kontinentální Evropy autorům a umělcům výlučná autorská práva formou zákonů. Chybějící nebo skromná ochrana autorských práv nepeněžitého rázu byla zajišťována soudcovským právem. Koncept těchto tzv. „morálních práv“ byl právní vědou dále rozvíjen a umožnil vznik dvěma základním teoriím, na kterých jsou systémy autorského práva v kontinentální Evropě postaveny. Jsou jimi teorie monistická a teorie dualistická.

Monistická, nebo také unitární teorie, vychází z tvrzení, že mezi ochranou autorových hospodářských, tj. uživatelských zájmů a ochranou autorových osobnostních, tj. morálních zájmů nelze rozlišovat. „Autorské právo tedy nelze kvalifikovat jako pouze majetkové nebo pouze osobní právo.“²² Z monistického pohledu je autorské právo vnímáno jako právo *sui generis*, které jednotně zahrnuje oba dílčí aspekty.

Během autorova života je autorské právo jako celek, tvořený uživatelskými a morálními právy, chápán jako nezadatelný. Užití díla proto není založeno převodem vlastnictví, ale udělením výlučného nebo všeobecného práva autorem, spočívajícího v možnosti dílo užít stanoveným způsobem. Jednota uživatelských a morálních práv je manifestována také tím že ochrana obou vyprší zároveň.

Dualistická teorie naopak pod ochranu autorského práva zahrnuje jak hospodářské, tak osobnostní zájmy, které se vztahují k dílu. Na rozdíl od monistické teorie ale tato teorie pokládá uživatelské právo za právo vlastnické, a tedy i zcizitelné, zatímco osobnostní práva, jsou vnímána jako „nezcizitelná a nezadatelná práva, mající základ v právech morálních“²³.

Většina zemí kontinentální Evropy přijala koncepci dualistickou a zakotvují tak koncepci autorských práv jako souboru nezcizitelných morálních práv a zcizitelných uživatelských práv.

---

²² SEIGNETTE, J. M. B. 1994, op. cit. p. 29

²³ SEIGNETTE, J. M. B. 1994, op. cit. p. 30

IV. MEZINÁRODNÍ A EVROPSKÁ AUTORSKOPRÁVNÍ OCHRANA

1 Mezinárodní úprava

1.1 Od národních úprav k úpravě mezinárodní

Rozvoj legislativního zakotvení autorskoprávní ochrany v souvislosti s rozkvětem vydávání literárních děl postupoval, ale až do konce 18. století se držel v národních legislativních hranicích. Ke změně začalo docházet v souvislosti s politickými a sociálními změnami. Vzestup buržoazie znamenal nárůst tvorby i poptávky po ní a všeobecná vyšší gramotnost volala po uspokojení potřeb materiálů ke čtení pro nové sociální vrstvy. Zvýšení míry svobody slova vedlo k bezprecedentnímu rozmachu tisku, a z řemeslného vydávání knih a jiných slovesných děl se stal průmysl.

Za takto nastavených a stále se rozvíjejících podmínek narůstal i obchod mezi jednotlivými státy. Tzv. vyspělé státy se začaly zabírat problematikou ochrany svých děl v jiných státech, neboť „trhy autorskoprávních děl expandovaly mimo své čistě národní limity a propustnost těchto hranic začala ohrožovat zájmy nositelů autorskoprávní ochrany“²⁴. Pomalu se připravovala půda na revidování národních zákonů a uzavírání mezinárodních smluv.

Cesta k nim však byla poměrně dlouhá a dlouhé bylo i období pirátství, které bylo takřka charakterickým rysem kulturní scény dané doby. „Shakespeare vybíral zápletky, scény a charaktery z prací jiných autorů, stejně jako jeho díla byla předmětem pirátství jeho rivalů.“²⁵ Příkladem pirátství v masovém měřítku byly Spojené státy americké, systematicky těžící z děl evropských autorů po dlouhá léta. V evropských zemích patřilo k nejproblematičtějšímu zejména pirátské užívání děl francouzských autorů a vydavatelů v Holandsku a Belgii.

---

²⁴ SEVILLE, C. : *The internationalisation of copyright law. Books, buccaneers and the black flag in the nineteenth century*. New York, Cambridge University Press, 2006., p. 2

²⁵ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 19

První smlouvy, chránící autory a vydavatele, byly bilaterální a založené striktně na principu reciprocity. Taková ochrana byla nedostačující, zejména kvůli odlišnostem mezi jednotlivými národními legislativami, které bylo potřeba harmonizovat.

Až Francie se v roce 1852 odhodlala k radikálnímu kroku, který bývá označován za zrod mezinárodní autorskoprávní ochrany. Bylo jí vydání statutu, který rozšiřoval autorskoprávní ochranu na všechna díla, nezávisle na místě vydání nebo národnosti autora. Bez ohledu na vzájemnost bylo tedy pirátství v oblasti literárních děl na území Francie trestným činem. V důsledku tohoto statutu se pak Francii podařilo uzavřít množství smluv o vzájemné ochraně děl, dokonce i se zeměmi, které ji pirátstvím sužovaly nejvíce.

1.1.1 Mezinárodní úmluva na ochranu literárních a uměleckých děl

Bilaterální smlouvy ztrácely s postupem času na efektivitě a v důsledku volání po multilaterálním konsensu se v Bernu sešlo několik konferencí. Ty vyvrcholily roku 1886 schválením Mezinárodní úmluvy na ochranu literárních a uměleckých děl (Bernské úmluvy) a vytvořením Bernské unie, spojující státy na úmluvě participující. Bernská úmluva se stala jako první mnohostranná mezinárodní smlouva, zabývající se autorskoprávní ochranou, základním kamenem moderního systému mezinárodních smluv a struktur v této oblasti.

Bernská úmluva je postavena na evropském kontinentálním přístupu k autorskoprávní ochraně, otevřená je ale i neevropským státům. Její preambule vyjadřuje základní cíl úmluvy: „Země unie, jednotně podněceny vůlí chránit co nejefektivnějším a nejjednodušším způsobem práva autorů k literárním a uměleckým dílům...“²⁶. Jak ale připomíná Scarles, „Její (Bernské úmluvy) selhání spočívalo v tom, že neupoutala USA, které tak směrem k vytváření autorskoprávních vztahů s Evropou postupovalo velmi pomalu.“

Vytvoření společné mezinárodní platformy znamenalo pro přistupující země opustit do určité míry své vlastní legislativní prostředky ochrany a přizpůsobit je obecným mezinárodním pravidlům. Plynují z toho problémy dvojího druhu. Za prvé, jak vyřešit konflikt práv, a za druhé, jak eliminovat nebo alespoň překonat rozdíly mezi národními legislativami.

---

²⁶ SCARLES, C. : *Copyright*. Cambridge, University Press, 1980, p. 8

První problém byl řešen uplatněním principu národního zacházení, zvaného také princip asimilace. Ten spočívá v tom, že cizí autoři a cizí díla jsou v členské zemi chráněni stejně jako jsou chráněni autoři a díla samotné členské země. Při řešení druhého problému se uplatnil princip minimálního standardu ochrany, s přihlédnutím k obsahu copyrightu, jeho rozsahu a trvání. To znamená, že členská země musí zajistit ochranu, která není nižší než ochrana stanovená úmluvou. Vedle těchto principů se v Bernské úmluvě uplatňuje ještě třetí princip, a tím je princip automatické, neformální ochrany.

Přes množství provedených revizí je možné nastínit hlavní rysy úmluvy. Prvním rysem je zaměření na výlučná autorská práva, tedy na ochranu původců literárních a uměleckých děl a absence jiných dimenzí copyrightu. Dalším rysem je snaha dosáhnout co nejvyšší možné ochrany a co nejvyšší možné míry autorských práv. Třetím rysem je pak trend ve vývoji úmluv směrem ke kontinuálnímu rozšiřování rámce ochrany. Posledním zásadním rysem je nadřazenost práva úmluvy národním legislativám.

Ustanovení úmluvy spadají do dvou základních kategorií. První je kategorie hmotného práva, druhá kategorie zahrnuje záležitosti správy a struktury. U hmotných ustanovení lze dále rozeznat dva sobory pravidel. Prvním souborem jsou tzv. smluvní pravidla, která řeší mezinárodní autorskoprávní problémy zaváděním jednotných pravidel pro všechny členské státy. Ty pak musí zajistit jejich provedení ve svých právních řádech. Druhý soubor tvoří pravidla, která se nepokouší o jednotná řešení, ale naopak umožňují členským zemím v určitých otázkách formulovat svá vlastní pravidla, a to v mezích, stanovených úmluvou. Většina práv, které úmluva zaručuje, je ale obligatorního rázu a členská země je tak musí ve valné většině zajistit. Jen výjimečně jsou stanoveny volitelné doložky, umožňující členům odmítnout implementaci některých ustanovení nebo modifikovat jejich efekt.

Původní Bernská unie se skládala ze čtrnácti zakládajících zemí, v současnosti je jejich členů 164. Původní znění bylo upraveno a doplněno Pařížským Aktem a Interpretací deklarací o 10 let později. Další revize byla provedena v Berlíně roku 1908 a Dodatečný protokol byl podepsán v Bernu. Berlínský text byl dále zrevidován v Římě roku 1928 a následovala revize roku 1948 v Bruselu. Posledními revizemi byly revize ve Stockholmu v roce 1967 a v Paříži v roce 1971. Ne všechny členské státy přijaly

všechny revize. Důsledkem je poměrně chaotická situace, kdy ne všichni členové jsou signatáři stejných verzí.²⁷

Předmětem revizí byly převážně změny v hmotném právu, poukazující nepřímě na změny v základních principech. „Obecně lze říci, že tyto změny mohou být charakterizovány jako expanze práv, náležejících autorovi.“²⁸

Z hlediska neformální ochrany zrušily revize veškeré formality, nutné pro udělení ochrany dílu a zvítězil tak princip automatické ochrany. Trvání doby ochrany se také významně prodloužilo, z doby určené dle národních zákonů na dobu života autora plus dalších minimálně padesát let. S některými výjimkami se na tuto dobu prodloužilo i trvání ochrany překladatelských práv.

Z hlediska definice chráněných děl je nutné podotknout, že Bernská úmluva nikde nedefinuje termín „dílo“, ač jej ve svém znění používá. Dle obecného tónu úmluvy je ale jasné, že musí jít o duševní výtvar, který musí být originální a jasně odlišitelný od tzv. odvozených děl, které jsou na již dříve existujícím právu založeny.

V článku II Úmluvy je stanoven princip, že ochrana se poskytuje všem dílům v oblasti literární, vědecké a umělecké, nezávisle na formě a způsobu jejich vyjádření. Ve stejném článku je uveden demonstrativní výčet, který zahrnuje všechny základní kategorie děl, jako jsou díla psaná, díla ústní, dramatická, dramaticko-hudební nebo hudební kompozice. Zahrnuje také novější metody, jako jsou díla fotografická nebo kinematografická. S možnostmi pokroku se vyrovnává pomocí věty „díla vyjádřená procesem analogickým fotografii nebo kinematografii“, což je ze současného pohledu již na první pohled nedostatečné.

Revize Bernské úmluvy rozšířily dále rozsah práv garantovaných autorům. Byly stanoveny specifické minimální požadavky na ochranu autorských práv, mezi kterými jsou nejvýznamnější překladatelská práva, právo na rozmnoženiny, právo na výkon dramatických, hudebních a dramaticko-hudebních děl na veřejnosti nebo právo k adaptaci.

Bernská úmluva výslovně uznává morální práva autorů a zakládá dva významné autorské prerogativy – právo na autorství k dílu a právo na respekt k dílu. I po převodu díla na jiného se tak autor může domáhat autorství a bránit jakékoli deformaci, komolení nebo jiné modifikaci díla. Zákonné prostředky jsou ponechány legislativám členských států.

---

²⁷ SCARLES, C. 1980. op. cit. p. 8

²⁸ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 51

Výjimkami z rozsahu těchto autorských práv je uplatnění dvou principů, a to principu omezení ochrany a tzv. principu „fair use“. Princip omezení ochrany umožňuje národním zákonům buď vyjmout některá díla z rámce ochrany, např. politické projevy nebo naopak ve zvláštních případech povolit rozmnožování uměleckých nebo literárních děl. Princip fair use se uplatní ve třech případech. Za prvé v případě citace, za druhé při užití díla ke vzdělávacím účelům a za třetí při užití díla v denním zpravodajství. Aplikace obou principů je opět otázkou národních legislativ, což může být problematické. „V širším smyslu se svoboda užít chráněné dílo stala kontroverzním tématem mezi vyspělými a rozvíjejícími se zeměmi, nebo, viděno z jiného úhlu, mezi zeměmi převážně exportujícími a převážně importujícími.“²⁹

Posledním důležitým hmotněprávním ustanovením je otázka ochrany kinematografického díla, které bylo jako velmi kontroverzní přijato Stockholmskou revizí. Stanovení komu náleží kinematografické dílo zůstalo vzhledem k rozdílu v doktrínách kontinentální Evropy a angloamerického právního systému otázkou národních legislativ. Kinematografické dílo je každopádně Bernskou úmluvou chráněno jako dílo původní.

Velikou změnou v ustanoveních ohledně správy a struktury unie se pak stalo vytvoření nové organizace, Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO), která nahradila, zmodernizovala a zracionalizovala dosavadní administrativní strukturu. WIPO se pak stala specializovanou agenturou v rámci systému Spojených národů.

1.1.2 Copyrightové úmluvy v USA

Již bylo zmíněno, že původní Bernská úmluva nezískala celosvětové uznání. Ze zemí amerického kontinentu se k ní připojily pouze Brazílie a Kanada. Od roku 1889 se tak začaly formovat čistě americké úmluvy.

První úmluva byla přijata v Montevideu roku 1889 a stejně jako Bernská úmluva byla otevřena i neamerickým státům, na rozdíl od úmluv pozdějších. Tato úmluva zakládala určité minimum práv, které byla nezávislé na právu národním. Na rozdíl od Bernské úmluvy ale používala princip *lex loci*, nikoliv *lex fori*. Autorská práva se tak řídila právem země prvního vydání, nikoliv té země, kde došlo k jejich porušení.

Úmluva přijatá v Mexiko City roku 1902 byla první panamerickou úmluvou v pravém slova smyslu. Zakládala unii, která chránila práva příslušníků členských

---

²⁹ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 53

zemí, v otázce povahy a rozsahu poskytované ochrany na rozdíl od Úmluvy v Montevideu následovala princip *lex fori*.

Třetí mezinárodní konference amerických států v Rio de Janeiro roku 1906 potvrdila ustanovení minulé úmluvy a rozhodla o založení Copyrightového úřadu pro mezinárodní registraci. Pro nízkou účast při ratifikaci však bylo od tohoto záměru upuštěno.

Nejpozoruhodnější inter-americkou úmluvou je úmluva z Buenos Aires z roku 1910, a to nejen tím, že platí doposud. Její ustanovení vyžadují, aby dílo, chráněné v jednom z členských států a nesoucí označení copyrightové doložky, bylo chráněno ve všech ostatních členských státech. Stejně jako v Bernské úmluvě platí vzhledem k povaze a ochraně práv princip *lex fori*. Tato úmluva byla ratifikována USA a sedmnácti zeměmi Latinské Ameriky.

Základem Úmluvy z Buenos Aires je ustanovení, že autoři, kteří si zajistili copyright ve své zemi, požívají v členských zemích stejných práv, jako tyto země poskytují vlastním autorům. Tato úmluva tak zavádí princip vzájemného zacházení a uznání copyrightu, v případě, že je označen copyrightovou doložkou. Příslušné označení spočívá v použití výrazů „Copyright Reserved“, „All Rights Reserved“, případně jejich ekvivalentu v jiném jazyce.

V roce 1946 byla delegáty všech zemí pan-americké unie přijata Washingtonská úmluva o právech autora k literárním, vědeckým a uměleckým dílům. Jejím cílem bylo nahradit úmluvu z Buenos Aires, její málo úspěšnou Havanskou revizi a ostatní inter-americké copyrightové úmluvy.

Washingtonská úmluva měla mnohem větší dosah než úmluvy předešlé, zejména proto, že se principy, na kterých byla založena, blíží principům úmluvy Bernské. Tato úmluva zaručuje, nezávisle na národních úpravách, vymezená práva k literárním a uměleckým dílům. Zároveň zavádí princip neformálnosti, tedy vyžaduje na členských státech, aby práva příslušníků jiných členských států byla bez jakýchkoliv formálních požadavků chráněna, pokud tito získali copyright v souladu s právem jejich státu. Washingtonskou úmluvu ratifikovalo čtrnáct zemí, ale nikoliv Spojené státy, neboť nemohly, dle platného národního práva, splnit požadavek bezformálnosti.

Pan-americké copyrightové úmluvy čelily značné kritice, zejména pro nízkou účast na ratifikacích a pro jejich množství, které přispívaly k celkové nízké efektivitě. Zároveň pro svou limitovanost na západní polokouli nemohly být chápány jako

skutečně mezinárodní, a to ani v rozsahu, ani ve výsledku. Trendem se tak v této oblasti stal spíše odklon od regionálních úmluv směrem k úmluvám mezinárodním.

1.1.3 Všeobecná úmluva o autorském právu (UCC)

V roce 1940 bylo možno rozlišit země dle jejich přístupu k regulaci mezinárodních vztahů na poli autorského práva do tří kategorií. Země, které byly stranou Bernské úmluvy, země, které byly stranou jedné nebo více pan-amerických copyrightových smluv, a konečně země, které se na mezinárodní autorskopravní ochraně neúčastnily.³⁰

Přestože země z různých kategorií mezi sebou vytvářely bilaterální vztahy, situace byla stále dosti neuspokojivá. Zároveň byl jisté, že Spojené státy k Bernské úmluvě s velkou pravděpodobností nikdy nepřistoupí a po druhé světové válce se proto unifikační role chopilo rezolucí Všeobecné konference UNESCO.

Cílem nové úmluvy nebylo nahradit již existující úmluvy, ale „nalézt základ pro smíření mezi zeměmi s různými kulturními a administrativními tradicemi“³¹. Zejména tak šlo o vytvoření stabilních smluvních vztahů mezi zeměmi Bernské unie a zeměmi amerického kontinentu.

Lze říci, že Všeobecná úmluva o autorském právu (Všeobecná úmluva) tohoto účelu dosáhla a reprezentuje kompromis mezi evropskou koncepcí autorskopravní ochrany, vyjádřenou v Bernské úmluvě a koncepcí americkou. Oproti Bernské úmluvě má Všeobecná úmluva širší rozsah, nezabývá se pouze ochranou autorských práv. Je doplněna o dvě zásadní úvahy. Za prvé, že autorskopravní ochrana je prostředkem zajištění respektu k právům jednotlivce, a za druhé, že má podněcovat vývoj literatury, vědy, umění a šíření výtvorů lidského ducha obecně.

Stejně jako Bernská úmluva je Všeobecná úmluva založena na principu národního zacházení, čímž se přemostují rozdíly mezi různými národními legislativami. Z tohoto pravidla existují tři výjimky. Za prvé, jediná přípustná forma formálnosti je požadavek poznámky o copyrightové doložce, viz níže. Za druhé, nezávisle na národních legislativách je doba trvání ochrany stanovena na dobu života autora plus 25 let s tím, že u některých děl, např. fotografických, může být obecná minimální doba i nižší. Poslední výjimkou je zajištění minimálních překladatelských práv, které je pojato jako výlučné autorské právo, omezené systémem nucených překladatelských licencí.³²

---

³⁰ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 58.

³¹ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 58

³² PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 59

Ohledně dalších principů je možno říci, že oproti Bernské úmluvě tato úmluva nestojí na principu reciprocity. Co se týče principu asimilace, tak Všeobecná úmluva neposkytuje žádný minimální standard ochrany cizím autorům. Ustanovení těchto tří zmiňovaných principů tak dle některých autorů ve svém důsledku favorizují země, které díla převážně importují.

Bezformálnost, resp. zrušení veškerých formalit ohledně výkonu autorskoprávní ochrany byla základem Bernské úmluvy a Všeobecná úmluva musela najít cestu, jak tento předpoklad spojit s angloamerickým přístupem. Nevzdala se sice formalit úplně, ale podstatně je zúžila, a to konkrétně na jediný požadavek. Jde o poznámku o nároku na copyright, která se sestává ze tří nerozdílných prvků: symbolu ©, jména vlastníka copyrightu a roku prvního vydání.

Všeobecná úmluva přináší autorům několik významných výhod. Ploman a Hamilton se zabývají čtyřmi nejdůležitějšími. Za prvé, dílo autora je v cizí zemi chráněno stejně jako dílo z té země pocházející. Za druhé, kromě poznámky o nároku na copyright nejsou po autorovi vyžadovány žádné formality. Dále je autorovi zaručena minimální doba ochrany a konečně pak je autorovi zaručena kontrola nad překladatelským právem.

Důležitou otázkou při přípravě tvorby Všeobecné úmluvy byla otázka jejího vztahu k Bernské úmluvě. Panovaly obavy, že země, které by stály o restriktivnější stupeň ochrany, by mohly opustit Bernskou unii. Z tohoto důvodu obsahuje Všeobecná úmluva tzv. záchrannou klauzuli ve článku XVII, která stanoví: „Tato úmluva nemá žádným způsobem ovlivnit ustanovení Bernské úmluvy na ochranu literárních a uměleckých děl nebo členství v unii, úmluvou založené.“ Zároveň obsahuje i klauzuli sankční, která stanoví, že v případě vystoupení z Bernské unie nebude možné nabývat výhod, poskytovaných Všeobecnou úmluvou ve vztahu ke zbylým zemím Bernské unie.

Přestože Bernská úmluva uděluje autorskoprávní ochranu bezformálně a dle mnohých i kvalitněji, má oproti ní Všeobecná copyrightová úmluva nesporné výhody. Scarles za zásadní pokládá a na prvním místě uvádí členství Spojených států a tehdejšího SSSR, na druhém místě uvádí zavedení copyrightové doložky.³³

---

³³ SCARLES, C. 1980. op. cit. p. 9

1.2 Mezinárodní organizace v autorskopravní oblasti

1.2.1 Světová organizace pro ochranu duševního vlastnictví (WIPO)

Světová organizace pro ochranu duševního vlastnictví byla založena zvláštní smlouvou³⁴, která vešla v účinnost v roce 1974. WIPO se stala nástupcem BIRPI a jako specializovaná agentura byla začleněna do struktury Spojených národů.

Organizačně se WIPO skládá z řídicích orgánů, ad hoc ustavovaných komisí, permanentních komisí a pracovních skupin. Nejdůležitějšími jsou řídicí orgány, kterými jsou Valné shromáždění, které se schází jednou za tři roky, Konference a Koordinační výbory.

Cíle WIPO jsou následující. Podporovat vyvážený systém duševního vlastnictví a realizovat jeho vývojový potenciál, posilovat infrastrukturu duševního vlastnictví, jeho instituce a lidské zdroje, starat se o progresivní vývoj mezinárodního práva duševního vlastnictví, poskytovat kvalitní služby v globálních systémech ochrany duševního vlastnictví a zvyšovat výkonnost managementu a podpůrných administrativních procesů.

V rámci WIPO neexistuje žádná zvláštní procedura urovnávání sporů. Za účelem urovnávání sporů ze smluv, touto organizací spravovaných, je možné použít běžné mírové prostředky urovnávání sporů, např. předložit spor k Mezinárodnímu soudnímu dvoru. Úmluvy, na které odkazuje Dohoda TRIPS (viz dále), ale podléhají řešení sporů ve Světové obchodní organizaci a mohou tak být předmětem interpretace jejích orgánů.³⁵

1.2.2 Světová obchodní organizace (WTO)

Světová obchodní organizace (WTO) započala svou existenci v roce 1995, ale její obchodní systém je o půlstoletí starší. Tento systém je založen na Všeobecné dohodě o clech a obchodu (GATT), která určuje jeho pravidla. GATT dal brzy vzniknout faktické mezinárodní organizaci, nazývané také GATT, v jejímž rámci se konalo několik kol jednání, které se z počátku věnovaly výhradně omezování celních sazeb. Posledním a

---

³⁴ Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví ze dne 14. 7. 1967

³⁵ DOBŘIČHOVSKÝ, T. *Perspektivy rozvoje mezinárodního práva duševního vlastnictví v kontextu bilateralismu*. In: KRÍŽ, J. a kol. 2008.: *Aktuální otázky práva autorského*. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2008, p. 62

nejobsáhlejšíím kolem bylo Uruguayské kolo, v jehož důsledku vznikla Světová obchodní organizace. Zatímco se GATT zabývala převážně trhem zboží, Světová obchodní organizace a její dohody nyní pokrývají i obchod se službami a duševním vlastnictvím.

Organizační struktura Světové obchodní organizace se od jiných mezinárodních organizací dosti odlišuje. Je řízena vládami svých členů a nejvyšší autoritou je tak Konference ministrů. Každodenní záležitosti mezi zasedáními konferencí řeší tři orgány, kterými jsou Generální rada, Orgán pro urovnávání sporů a Orgán revizí obchodní politiky. V dalším organizačním stupni pak pracují Výbor pro obchod se zbožím, Výbor pro obchod se službami a konečně Výbor pro obchodní aspekty duševního vlastnictví, neboli Výbor pro Dohodu TRIPS.

Hlavním úkolem WTO je liberalizace mezinárodního obchodu prostřednictvím odbourávání obchodních bariér. Mezi další úkoly patří sledování dodržování pravidel mezinárodního obchodu, organizace obchodních jednání, sledování národních obchodních politik, urovnávání sporů mezi vládami, omezování protekcionismu a spolupráce s ostatními mezinárodními organizacemi.

1.2.2.1 Dohoda o obchodních aspektech práv k duševními vlastnictví (TRIPS)

V rámci založení Světové obchodní organizace (WTO) byla uzavřena Dohoda o obchodních aspektech práv k duševními vlastnictví (TRIPS). Reagovala na potřeby vyřešit neustále existující odlišné standardy autorskoprávní ochrany a zejména na nedostatek vynucovacích prostředků na tomto poli. Poprvé v historii tak byla autorskoprávní ochrana včleněna do systému mezinárodního obchodu. I přes některé oblasti, ve kterých byla překonána, zůstává TRIPS „nejkomplexnější mnohostrannou mezinárodní smlouvou v oblasti práv duševního vlastnictví, neboť upravuje většinu předmětů tvořících právo duševního vlastnictví a navíc i prostředky dodržování“³⁶.

Předmětem TRIPS je aplikace základních principů Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT) ve spojení s relevantními mezinárodními smlouvami o duševním vlastnictví. Dále se zabývá jednotlivými předměty duševního vlastnictví a s nimi spojenými právy. V neposlední řadě poskytuje prostředky pro efektivní vynucování práv a pro mnohostranné urovnávání sporů.

Část I TRIPS obsahuje základní ustanovení, z nichž nejvýznamnější jsou dvě doložky. První je v článku 3 vyjádřená doložka národního zacházení, podle které musí

---

³⁶ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2008, op.cit. p. 61

být občanům jiné členské země Světové obchodní organizace vždy přiznáno v oblasti duševního vlastnictví takové zacházení, které není méně výhodné než to, které členská země uděluje svým vlastním občanům.

V článku 4 je vyjádřena druhá doložka, tzv. doložka zacházení podle nejvyšších výhod, která je novinkou v odvětví mezinárodních smluv o duševním vlastnictví. Spočívá v tom, že jakákoliv výhoda, kterou členská země poskytne občanům jiné země, musí být okamžitě a bezpodmínečně rozšířena na občany všech ostatních členských zemí, a to i v případě, že jde o zacházení výhodnější, než jaké je poskytováno vlastním občanům.

Výjimky z tohoto pravidla jsou čtyři, rovněž uvedené v článku 3, které se uplatní jen za předpokladu, že jsou oznámeny Radě pro TRIPS a nezakládají diskriminaci vůči občanům členských zemí WIPO. Tato omezení pro zmíněné výjimky aplikuje článek 13. Jeho vyjádřením je tzv. trojstupňový test, podle kterého jsou „omezení a výjimky z výlučných autorských práv přípustné pouze 1) v určitých zvláštních případech, 2) které nejsou v rozporu s normálním využíváním díla a 3) neodůvodněně nepoškozují oprávněné zájmy majitele“³⁷.

Důsledkem aplikace článku 4 TRIPS je vytvoření vyššího standardu ochrany, který se má vztahovat i na případná budoucí ujednání, a který ve své podstatě stojí i nad úrovní WIPO. Výhodou tohoto tzv. „pravidla TRIPS plus“ je pak možnost využít výhod, které by byly eventuelně vyjednány silnějšími hráči na poli duševního vlastnictví. Nespornou výhodou v této souvislosti je fakt, že na porušování principu přiznání zacházení podle nejvyšších výhod je možné použít vynucovací prostředky, založené dohodou TRIPS.³⁸

Část II TRIPS se zabývá jednotlivými předměty duševního vlastnictví a jejich ochranou. V oblasti autorskoprávní ochrany dle článku 9 jsou strany vázány Bernskou úmluvou ve znění poslední revize, s výslovnou výjimkou, týkající se jejího článku 6bis, ochrany morálních práv. Tato výjimka se uplatňuje v souvislosti s rozdíly mezi autorskoprávním a copyrightovým přístupem, z nichž ten druhý klade vyšší důraz na ekonomické využití díla a jehož důsledkem je „větší volnost pro multimediální průmysl některých zemí komerčně používat díla bez nutnosti uvádět autora“³⁹. V souladu s oběma výše popsanými doložkami ale musí stát, který je jak členem Bernské unie, tak členem

---

³⁷ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 49

³⁸ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2008, op.cit. p. 66

³⁹ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 46

Světové obchodní organizace, poskytnout morální práva občanu státu, který je také účastníkem obou, stejně jako občanu státu, který je členem pouze Světové obchodní organizace.

Článek 10 upravuje ochranu počítačových programů, které chrání v souladu s Bernskou úmluvou jako literární díla, chrání je absolutně a nezávisle na podmínce autorskoprávní individuality. Podobně chrání i databáze. Důležitým dodatkem k existujícím mezinárodněprávním pravidlům ohledně autorských práv a souvisejících práv je pak úprava práva autorů a jejich nástupců na komerční pronájem počítačových programů, zahrnující výlučné právo autorizovat nebo zakázat komerční pronájem díla veřejností. Podobně je upraven i pronájem kinematografických děl.

Část III TRIPS, týkající se prostředků k dodržování práv k duševnímu vlastnictví je pravděpodobně nejvýznamnější, do té doby v zásadě opomíjenou sekcí. Upravuje řízení k zajištění práv a zaručuje nápravu porušení práv k duševnímu vlastnictví dle národních legislativ, čímž zajišťuje efektivní výkon práv z duševního vlastnictví jak vlastním občanům, tak i občanům cizích zemí. Standardními principy řízení jsou např. efektivita, spravedlnost a soudní přezkoumatelnost. Dále řízení nesmí být zbytečně složité, nákladné či se bezdůvodně protahovat. V rámci nápravy se předpokládají i konkrétní opatření.

TRIPS zakládá Radu pro obchodněprávní aspekty práv k duševnímu vlastnictví, která monitoruje výkon dohody a soulad s ní. Urovnávání sporů je podřízeno zvláštnímu mechanismu Světové obchodní organizace, nazvanému Ujednání o řešení sporů (DSU), který se řídí dle pravidel GATT. Tato pravidla se skládají v první řadě z konzultace a následně buď z navazujícího panelu nebo z užití některé ze smířčích metod. Dle některých autorů jde v případě vynucování závazků z TRIPS pomocí DSU „vpravdě o revoluci v mezinárodním ekonomickém právu, přičemž DSU bez nadsázky představuje nejambicióznější projekt závazného urovnávání sporů v mezinárodním právu všech dob, v kterém lze nalézt i supranacionální prvky“⁴⁰.

1.2.2.2 Smlouva o právu autorském (WCT)

Smlouva o právu autorském byla jako jedna z tzv. Internetových smluv⁴¹ přijata členskými státy WIPO v roce 1996 a svým významem překonala úpravu ochrany

---

⁴⁰ DOBŘIČHOVSKÝ, T. 2008, op.cit. p. 62

⁴¹ Tzv. internetové smlouvy (Smlouva WIPO o autorském právu a Smlouva WIPO o ochraně práv výkonných umělců a výrobců zvukových záznamů) byly uzavřeny v roce 1996 a jejich cílem je upravit ochranu

autorských práv založenou v Dohodě TRIPS. Jejím cílem je zajistit chybějící ochranu autorských práv v souvislosti s rapidním nástupem informačních technologií.

Články 6 až 8 této smlouvy upravují kontrolu práv autorů nad pronájmem jejich děl a jejich rozšiřováním, za které je v digitální oblasti považováno i uložení digitální formy díla na elektronický prostředek. Článek 8 nově přiznává právo na užití díla v digitálním prostředí, především tedy na Internetu, kde pouhé provozování hmotného zařízení k umožnění nebo uskutečnění užití díla, např. tedy provozování Internetu, není chápáno jako sdělování díla veřejnosti. Článek 11 je zásadní v oblasti efektivní správy práv a obsahuje zákaz obcházení technologických prostředků na ochranu děl a neautorizovanou modifikaci informací, identifikujících dílo, které jsou v dílu obsažené.

Podobná úprava jako ve smlouvě TRIPS se nachází u oblastí jako je ochrana počítačových programů a databází a také u výjimek a omezení. Oblast vynucování práv je oproti TRIPS nedostatečná. Tato smlouva inkorporuje Bernskou úmluvu.

2 Evropská autorskoprávní ochrana

2.1 Harmonizace

Evropská autorskoprávní ochrana je důsledkem snahy o harmonizaci této oblasti v zemích Evropské unie. Ta se datuje již ke sjednání Bernské úmluvy a soulad s jejími ustanoveními je nyní i jednou z podmínek přistoupení k Evropské unii.

Významným momentem v harmonizaci na poli autorského práva bylo přijetí Směrnice Rady o právní ochraně počítačových programů (91/250/EEC) v roce 1991. Následovaly další směrnice, které měly upravit další oblasti, ne všechny ale byly hladce implementovány. O složitosti a kontroverznosti evropské harmonizace v oblasti autorské ochrany svědčí např. šest rozhodnutí o netransponování tzv. Informační směrnice (2001/29/EC).

Hlavním důvodem komplikací v procesu harmonizace je zejména rozdílnost právních systémů, které se v Evropě vyskytují, tedy již tradiční různost přístupu civilního práva a common law. Evropská úprava autorskoprávní problematiky je vnímána jako kompromis mezi těmito přístupy a dle dosavadního vývoje, ovlivněného zejména početní převahou zemí s civilním přístupem v Evropě, a dle názorů některých autorů je pravděpodobné, že se bude stále více přiklánět k pojetí kontinentální Evropy.⁴²

V současné době se autorské evropské právo sestává z množství směrnic, které musí členské státy implementovat co do výsledku, a z rozhodnutí Evropského soudního dvora a Soudu prvního stupně.

Evropskou autorskoprávní úprava tvoří následující směrnice.

- Směrnice Rady 91/250/EEC o právní ochraně počítačových programů
- Směrnice Rady 92/100/EEC o právu na pronájem a o určitých právech týkajících se autorského práva
- Směrnice Rady 93/98/EEC o harmonizaci doby ochrany autorského práva a některých příbuzných práv
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/9/EC o právní ochraně databází

---

⁴² DOBŘIČOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 56

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/84/EC o právní ochraně služeb založených na podmíněném přístupu nebo na něm spočívajících, tzv. Směrnice o podmíněném přístupu
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/EC o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti, tzv. Informační směrnice
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/EC o právu autoru na odměnu z opětovného prodeje originálu uměleckého díla, tzv. Resale směrnice
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/EC o vymáhání práv z duševního vlastnictví
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/116/EC o době ochrany autorského práva a některých příbuzných práv.

Co se týče vztahu mezi evropskou autorskoprávní úpravou a úpravou mezinárodní, lze říci, že Evropská unie je stranou Dohody TRIPS a Smlouvy o právu autorském a vyžaduje, aby členské státy přistoupily k Bernské úmluvě ve znění Pařížské revize.

2.2 Charakteristika evropské úpravy

Evropskou autorskoprávní úpravu lze charakterizovat v několika základních rysech. Za prvé, ochrana se uděluje dílu na základě testu originality, záleží tedy na odpovědi na otázku, zda je dílo autorovým vlastním duševním výtvorem. Počítačové programy, databáze a fotografie jsou chráněny absolutně, jako autorské dílo však pouze při splnění podmínky autorskoprávní individuality. Ochrana se vztahuje na způsob vyjádření, nikoliv na myšlenku, proceduru, ovládací metodu nebo matematické koncepty.

Za druhé, evropská úprava poskytuje autorům široký katalog majetkových práv, zejména právo na rozmnožování, sdělování veřejnosti, rozšiřování, pronájem a půjčování díla nebo právo sdělování veřejnosti prostřednictvím satelitu. Morální práva autora jsou většinou ponechána národní úpravě.

Co se týče výjimek v evropském právu, jsou upraveny speciálními výjimkami a omezeními pro jednotlivé předměty ochrany na straně jedné a úpravou

výjimek a omezení z výlučných autorských práv v Informační směrnici, která implementuje Smlouvu o právu autorském na straně druhé.

Informační směrnice harmonizuje majetková práva autora, která jsou svým způsobem specifická pro informační společnost, tj. právo na rozmnožování díla, na sdělování díla veřejnosti a na rozšiřování díla. V souvislosti s posledním zmiňovaným právem zakotvuje nově princip tzv. vyčerpání práva dílo rozšiřovat v rámci EU (tzv. *community exhaustion*). To znamená, že právo rozšiřovat autorskoprávně chráněný výrobek se vyčerpá jeho prvním uvedením na trhu v kterékoliv členské zemi EU, ať už autorem samotným, nebo pouze s autorovým souhlasem. Výjimky se uplatňují pouze pokud splňují podmínky výše zmíněného trojstupňového testu.

Za třetí, právní ochrana je poskytována majetkovým právům autora po dobu jejich života plus 70 let od jejich smrti. U audiovizuálních děl se 70 let aplikuje od smrti poslední z osob, kterými jsou hlavní režisér, u kterého se vždy uplatní domněnka autorství, dále autor scénáře, autor dialogů a autor hudby pro dané dílo konkrétně zkomponované, a to nezávisle na tom, zda tyto osoby pokládá za autory národní úprava.

Z hlediska harmonizace je zajímavá tzv. *Resale* směrnice, která zakládá právo autora na odměnu při opětovném prodeji uměleckého díla. Její zavedení v celosvětovém měřítku je viděno jako málo reálné, neboť mnohé státy, zejména ty, které jsou obchodními konkurenty EU, např. USA, Kanada Austrálie, Japonsko nebo Švýcarsko, toto *droit de suite*, neboli právo na spravedlivé vypořádání autora, neuznává. Nejproblematictější je některými autory vnímáno ustanovení směrnice, které přiznává *droit de suite* pouze na základě reciprocity, což je v potenciálním konfliktu s režimem stanoveným dohodou TRIPS.⁴³

---

⁴³ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 60

3 Současné otázky a výzvy do budoucna

3.1 Aktuální problémy

Jak je patrné z předchozích odstavců, nejsou mezinárodní a evropská úprava na poli autorského práva izolovanými okruhy, ale naopak okruhy do určité míry propojenými, které však mají každý svá výše naznačená specifika. Z pohledu různých úrovní ochrany poskytované evropským právem na jedné straně a mezinárodním právem na druhé straně dochází Dobřichovský k následujícímu srovnání.

V oblasti hmotněprávní úrovně ochrany je evropské právo kvalitativně nad úrovní ochrany poskytované Dohodou TRIPS a Smlouvou o právu autorském, vzhledem k delší době trvání majetkových autorských práv, k absolutní autorskoprávní ochraně některých děl nebo k závazku na ochranu droit de suite. Naopak v oblasti osobnostních práv je mezinárodněprávní ochrana, vyplývající z Bernské úmluvy a Internetových úmluv WIPO jedinou ochranou těchto práv, neboť evropské právo je nikterak neupravuje.⁴⁴

Jako každé právní odvětví, má i autorskoprávní ochrana svůj soubor otázek a problémů, které lze v současnosti shrnout do několika oblastí. První oblastí je již tradiční potřeba vyrovnat se v souvislosti s autorským právem i s jinými odvětvími, které se s ním vzájemně ovlivňují a přináší s sebou vzájemná omezení. „Dostali jsme se na křižovatku, kde autorskoprávní politika soutěží se spotřebitelskou politikou, politikou hospodářské soutěže a jinou politikou a kde ochrana tvorby a investic je konfrontována s hnutím Open source nebo prosazováním alternativních obchodních modelů.“⁴⁵

Provázanost autorského práva a jiných právních odvětví je možné ukázat na příkladu tzv. paradoxu copyrightu. Copyright byl americkým Nejvyšším soudem kdysi označen za „hnací motor svobody slova“, v současnosti je ale zároveň břemenem, které svobodu slova v mnoha ohledech omezuje. Na jedné straně je ekonomickým stimulem pro toho, kdo se chce pomocí slova vyjádřit, na straně druhé jeho sdělení omezuje právy těch, kterých by se obsah sdělení mohl autorskoprávně dotknout. Konkrétní kompromis vždy

---

⁴⁴ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 61

⁴⁵ REINBOTHE, J. A Review of the last ten years and a look at what lies ahead: Copyright and related rights in the European Union. [online]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/2002-fordhamspeech-reinbothe_en.htm#>. (otevřeno dne 1.9.2008)

záleží na daném právním přístupu, v angloamerické tradici lze vysledovat tradiční příklon k co nejnižším omezením ústavních svobod. „Copyrightové právo může sloužit jako hnací motor svobody slova jen tehdy, pokud omezuje dosah kontroly držitele copyrightu a zároveň podněcuje tvorbu původního autorského díla.“⁴⁶

Dalším okruhem je problém pirátství a vynucování ochrany autorského práva. Ačkoliv je pirátství fenoménem otázky autorství téměř imanentním, s rozvojem digitalizace audiovizuálních děl a růstem počítačových sítí se konkrétně „filmové pirátství stalo jedním z nejvíce expandujících a výnosných způsobů porušování autorských práv“⁴⁷. Odpovědí na tento problém je potřeba harmonizace národních úprav v oblasti vynucování autorských práv, neboť samotná ochrana v národních hranicích již při potírání tohoto problému nestačí a přeshraniční spolupráce je tak naprostou nezbytností.

Komplikace v souvislosti s přeshraničním vynucováním autorských práv jsou podobné jak v rámci evropských zemí, tak mezi nimi a jejich klíčovým partnerem, USA. Pro příklad, země Evropské unie vymezují odlišně ve svých národních úpravách osobu výrobce audiovizuálního záznamu, která je ale ve většině zemí kontinentální Evropy vnímána jako majitel tohoto záznamu. Ve Velké Británii však taková osoba jako výrobce filmu vnímána být nemusí. Obdobně je problematický i případ, kdy je právo evropského výrobce audiovizuálního díla uplatňováno v USA.⁴⁸

Z hlediska držitele autorského nebo jiného práva duševního vlastnictví je jeho právo v zásadě jeho měnou. Efektivní správa těchto práv je vedle samotných pravidel právní úpravy duševního vlastnictví a jejího výkonu vnímána jako třetí pilíř autorskoprávní ochrany, který neslouží jen držitelům práv, ale také komerčním uživatelům, držitelům licencí a spotřebitelům. „Správa a licencování práv duševního vlastnictví, jak individuální, tak kolektivní, musí být provozuschopná, aby mohl vnitřní trh správně fungovat.“⁴⁹

Harmonizace kolektivní správy nebo alespoň některých jejích aspektů je sice označována za nepostradatelnou, ovšem rozdílné národní úpravy mohou tvořit značné překážky. Ty mohou ovlivňovat nejen společný trh, ale i trh mezi Evropou a USA či jinými zeměmi. V otázce modelů správy existují názory, že oproti v současnosti preferovanému monopolnímu modelu by mohlo být výhodné umožnit na poli kolektivní správy konkurenci, jako je tomu např. v USA. WIPO, která naopak doporučuje monopolní model, vykazuje

---

⁴⁶ NETANEL, N. W. : *Copyright's paradox*. New York, Oxford University Press, 2008., p. 218

⁴⁷ TŮMA, P. : *Smluvní licence v autorském právu*. Praha, Nakladatelství C. H. Beck, 2007. p. 141

⁴⁸ TŮMA, P. 2007. op. cit. p. 142

⁴⁹ REINBOTHE, J. A Review of the last ten years and a look at what lies ahead: Copyright and related rights in the European Union, op.cit.

vzhledem k pluralitě kolektivní správy obavy, že by takový model mohl omezit či dokonce vyloučit výhody samotné kolektivní správy.⁵⁰

Dalšími problémy, zmiňovanými v souvislosti s harmonizačními tendencemi Evropské unie, jsou otázky ohledně omezení a výjimek z výlučných práv, technických prostředků ochrany a konečně ohledně fungování práv na odměnu v souvislosti se soukromým užitím.

Omezení a výjimky slouží, stejně jako technické prostředky ochrany, k zajištění rovnováhy mezi ochranou nositelů práv a zájmem na užívání a šíření předmětů ochrany veřejností. S nástupem digitálních technologií je tato rovnováha narušena, neboť s sebou nese jiné prostředí, na které by měly být dosavadní výjimky, určené pro analogické prostředí, aplikovány. Tuto situaci se pokouší řešit Informační směrnice.

Práva na odměnu v souvislosti se soukromým užitím jsou mechanismem, který se uplatňuje v souvislosti se snadným osobním rozmnožováním děl na úkor majetkových zájmů nositelů daných práv. V praxi jde o zpoplatnění nenahraných nosičů, rozmnožovací techniky apod. Toto právo existuje ve většině zemí Evropské unie, avšak nedošlo u něj prozatím k harmonizaci. V nejbližší době se ani neočekává jeho nahrazení v souvislosti s novými technologiemi a tzv. digitální správou dat, předpokládanou Informační směrnicí.⁵¹

Poslední problematický okruh je spojen s vlivem nových technologií, resp. s digitálními technologiemi, které především prostřednictvím Internetu nastolují množství nových otázek. V oblasti autorskoprávní ochrany lze dle zprávy WIPO z roku 2002 identifikovat následující oblasti, jejichž úprava je do budoucna nezbytná: rozsah autorskoprávní ochrany v digitálním prostředí, ochrana databází, tzv. linking on-line informací, tzv. peer-to-peer systémy a již výše zmíněná digitální správa práv⁵².

Problém ochrany databází se soustředí především na autorskoprávní ochranu neoriginálních databází, tedy databází, které „obsahují celé universum relevantních faktů a proto nejsou selektivní, a jsou uspořádané nekreativním, numerickým nebo alfabetickým způsobem“⁵³. V Evropě jsou takové databáze chráněny Směrnicí o databázích, na půdě WIPO zůstává tato otázka v řešení.

---

⁵⁰ DOBŘIČOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 64

⁵¹ REINBOTHE, J. A Review of the last ten years and a look at what lies ahead: Copyright and related rights in the European Union, op.cit.

⁵² Intellectual Property on the Internet. A Survey of Issues, op.cit.

⁵³ Intellectual Property on the Internet. A Survey of Issues, op.cit.

Linking on-line informací chráněných autorským právem znamená, že kliknutím na odkaz dojde k tzv. deep linking, kdy „dochází ke spojení uživatele přímo na druhotný materiál na jiné webové stránce, obcházejíce přitom domovskou nebo úvodní stránku a může proto být kvalifikováno jako porušení autorského práva“⁵⁴. Podobné je to i u tzv. „embedded link“, kde je na první webové stránce odkaz na jiné stránky, ale tento druhotný materiál se zdá být prohlížen z první stránky. Právní prostředky, které na tyto fenomény reagují mohou zahrnovat prostředky autorskoprávní, ale i prostředky hospodářské soutěže.

Systémy sdílení souborů, tzv. peer-to-peer, jsou v současnosti základem pro pirátské praktiky na poli hudebních nahrávek. Řešení zde pravděpodobně nespočívá pouze v co nejúčinnějším vynucování práv a v právní regulaci, ale zejména také ve změnách politiky nahrávacích společností.

3.2 Trendy

Sledováním aktuálních otázek a zejména jejich možných způsobů řešení do budoucna je možné vyzorovat několik základních tendencí, které se zdají být pro vývoj autorského práva určující.

Důležitým a pokračujícím trendem je již zmíněné sbližování copyrightového a kontinentálního systému práva, ke kterému dochází zejména prostředky harmonizace předpisů v Evropské unii. Na poli mezinárodním je trendem stále citelnější ekonomická síla USA, jejímž projevem je nejen silný vliv amerického práva na mezinárodní úpravu, ale i na myšlení v oblasti autorského práva vůbec.⁵⁵ Je to dáno především tím, že USA jsou chápány jako klíčový partner Evropské unie a sladění základních oblastí copyrightu je pro obchod mezi EU a USA nezbytné, spolupráce s USA je proto pro Evropskou unii hlavním klíčem k úspěchu.⁵⁶

Dalším trendem jsou procesy dematerializace a komercializace. Dematerializace je poměrně nový proces, který vyjadřuje přesun duševního vlastnictví a aspektů s ním spojených na nemateriální půdu Internetu. Započal již v 90. letech minulého

---

⁵⁴ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 75

⁵⁵ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 70

⁵⁶ REINBOTHE, J. A Review of the last ten years and a look at what lies ahead: Copyright and related rights in the European Union, op.cit.

století, kdy informační technologie začaly stále významněji přispívat k ekonomickému růstu. Spolu s nebyvalým rozmachem Internetu a s tím spojeným vznikem obrovského množství internetových společností tak umožnily vznik nejen nových obchodních modelů, ale také nových legislativních otázek. „Digitální věk a globální ekonomika jsou nyní pevně provázané.“⁵⁷

Toto propojení potvrzuje i přijetí Dohody TRIPS, kterým byla autorskoprávní ochrana zahrnuta do oblasti mezinárodního obchodu, fungujícího pod hlavičkou Světové obchodní organizace. Proces komercializace souvisí se vznikem globální informační společnosti, jejíž očekávání rostou. Nepoptává již pouze bezplatné a nekontrolované užívání informací zprostředkovaných Internetem, ale zejména bezproblémové komerční uplatnění statků, a to i těch statků, které jsou chráněny autorským právem. Komercializace tak dle některých autorů vede v právní rovině k účinnější úpravě v oblasti boje proti pirátství, jehož on-line forma bývá označována jako „pirátská tržnice 21. století“.

Dalšími z trendů na poli autorskoprávní ochrany je dle některých autorů zvyšování úlohy kolektivních správců, a to zejména v oblasti správy práv, realizovaných v digitálním prostředí. Je totiž patrně příliš optimistické v nejbližší době očekávat nahrazení kolektivní správy výše zmíněnými individuálními prostředky digitální správy dat. Zároveň panuje i skepse ohledně preferencí nositelů práv ve vztahu k individuální správě prostředky DRM.⁵⁸

I v případě nahrazení současného systému správy dat digitální správou je možné, že ta bude přispívat k vynucování současného systému ochrany, ale „nebude přispívat k ucelenosti a srozumitelnosti autorského práva per se. Tržní síla zapracuje ve prospěch těch, kteří ji mají, a stane se pouze jedním ze způsobů rovnováhy mezi konkurenčními zájmy.“⁵⁹ Neboli Seville se domnívá, že digitální správa dat, kterou pokládá spíše za jeden z tržních mechanismů, by mohla v ochraně autorských práv nahradit roli samotného autorského práva.

Představa právem neregulované, pouze tržními vztahy se řídící společnosti vede u některých autorů k obavám z nedostatku kulturní diverzity v krátkodobém měřítku a z obecného ohrožení kultury v dlouhodobějším měřítku. Legislativní ochrana nositelů autorských práv je tak chápána jako zásadní nikoliv pouze pro ně, ale pro celou

---

⁵⁷ Intellectual Property on the Internet. A Survey of Issues, op.cit.

⁵⁸ DOBŘIČHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 70

⁵⁹ SEVILLE, C. 2006, op. cit. p. 324

společnost.⁶⁰ „Kolektivní správa zůstává v době prudkého rozvoje techniky a informatiky, které přinášejí donedávna naprosto nečekaný rozsah a způsoby šíření předmětů ochrany zejména v oblasti tzv. sdělování, tedy jejich šíření v nehmotné podobě, nepostradatelným prostředníkem mezi nositeli práv na straně jedné a uživateli na straně druhé.“⁶¹

Zmíněné procesy s sebou ale nesou i dopady v oblasti změn v obsahu práv. Ty vedou dle některých autorů k potlačení morálních práv, které je chápáno jako další z tendencí současného vývoje. Pokles důrazu na morální práva bývá pokládán za důsledek vlivu angloamerické právní tradice, která má díky rozmachu komercializace duševního vlastnictví stále širší vliv. V oblasti mezinárodní úpravy je uznávání morálních práv zajištěno Smlouvou o právu autorském, odkazující na článek 6 bis Bernské úmluvy.⁶²

Z pohledu licenčního práva je do budoucna trendem posilování postavení autora ve smluvních vztazích. Zásadní oblastí je pak konkrétně stanovení kogentního institutu tzv. spravedlivé licenční odměny. Pro vytvoření právního rámce, který by byl schopen zajistit „nesporné nabývání autorských práv či uživatelských oprávnění k audiovizuálním dílům, umožňujícím jejich řádný výkon a vynucení v případě přeshraničního hospodářského zhodnocování audiovizuálních děl“⁶³, je ovšem potřeba mezinárodní úpravy v oblasti licenčního práva.

Z obecnějšího pohledu na soubor pravidel mezinárodního práva je patrné, že jsou tvořeny velkým množstvím multilaterálních smluv, jejichž další nárůst se ale již neočekává, a to hned ze dvou důvodů.

Prvním důvodem je rostoucí role rozvojových zemí jak ve WIPO, tak ve WTO. Kritika, spojená s dopady dohod, zejména Dohody TRIPS, na tyto země, které z multilaterálních smluv mají jen minimální, pokud vůbec nějaký prospěch, je stále aktuální. V rámci WTO na ni navazuje a snaží se jí čelit tzv. Rozvojová agenda. V důsledku je pak téměř nemožné skloubit zájmy vyspělých a rozvojových zemí na poli autorského práva a následně je promítnout do mnohostranné smlouvy.

Druhým důvodem pochyb ohledně uzavírání dalších multilaterálních smluv je „velmi razantní, až agresivní tlak ze strany vyspělých zemí na ochranu práv duševního vlastnictví (až hypertrofii) mj. i v zemích, kde to rozhodně neodpovídá stavu

---

⁶⁰ SEVILLE, C. 2006, op. cit. p. 326

⁶¹ HARTMANOVÁ, D. : *Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským*. Praha, Linde, 2002., p. 138

⁶² DOBŘIČOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 69

⁶³ TŮMA, P. 2007, op. cit. p. 142

jejich vývoje⁶⁴. Reakcí na to může být na druhé straně snaha o podstatné snížení ochrany tak, aby nedošlo k překážkám pro svobodný technologický pokrok a obchodní rozvoj.

Uzavírání mnohostranných smluv je tedy pozastaveno, ne-li u konce, a na jeho místo nastoupil fenomén bilaterálních smluv. Nejlákavější jsou zřejmě ve vztazích mezi Evropskou unií a USA, neboť na jejich bázi lze vyjednat i takové podmínky, které by na vyjednávací půdě Rady pro TRIPS nebo WIPO nemohly pro jimi užívaný systém brzd a protivah nikdy uspět. Kromě těchto dvou předních světových hráčů se sjednávání bilaterálních smluv uplatní samozřejmě i mezi dalšími zeměmi. V této souvislosti je ještě třeba dodat, že nevýhody bilaterálního přístupu ale opět dopadnou na bedra rozvojových zemí.⁶⁵

---

⁶⁴ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2008, op.cit., p. 63

⁶⁵ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2008, op.cit., p. 65

V. KONTINENTÁLNÍ A COPYRIGHTOVÝ AUTORSKOPRÁVNÍ SYSTÉM

1 Předpoklady vzniku moderních autorskoprávních systémů

Termín autorskoprávní ochrana evokuje v první řadě soubor norem autorského práva. Ty už jsou ale výsledkem určitého, nejen právního vývoje dané společnosti. Pro pochopení konceptu autorskoprávní ochrany je proto třeba nahlédnout na právní vývoj autorskoprávní ochrany v celospolečenském kontextu.

Ploman a Hamilton definují autorské právo jako „metodu organizace ekonomického a kulturního života“⁶⁶. Různé společnosti využívaly ve svém vývoji různé metody organizace, ke stádiu organizace pomocí autorskoprávní ochrany ale nutně vede cesta přes uznání konceptu duševního vlastnictví. Ten je mnohými autory pro okolnosti svého vzniku pokládán za specifický pro západní civilizaci. Faktory, které jeho vznik umožnily, jsou totiž příznačné právě pro vývoj západních zemí. Jsou jimi specifický sociokulturní přístup k duševním a uměleckým dílům a industrializace.

Narozdíl od prvního faktoru, industrializace, bývá druhý faktor často opomíjen. A to přesto, že pro vznik moderní autorskoprávní ochrany je sociokulturní přístup k autorovi a jeho dílu, postavený na určité tradici individuální tvorby, klíčovým rysem. V nezápadní civilizaci v zásadě neexistuje, neboť předpokladem odměňování autora dle jeho postavení na trhu je existence soutěžního prostředí.

Tržní prostředí bylo zároveň základem pro počátek procesu industrializace. Vynález knihtisku spolu s následnou masovou produkcí v rámci nového tiskařského průmyslu dal vzniknout konceptu duševního vlastnictví, se kterým je možné tržně nakládat. Duševní vlastnictví, dříve označované jako práva k nehmotným statkům, v sobě zahrnuje dvě hlavní odvětví, průmyslové vlastnictví a autorské právo a v rámci každého se vyvinul specifický právní režim.

---

⁶⁶ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 22

Není bez zajímavosti, že ačkoliv koncepce autorskopravní ochrany vznikla na základě principů západní civilizace, byla později začleněna i do jiných politických a ekonomických systémů současného světa. Důvodem je pravděpodobně specifická flexibilita autorského práva, která umožňuje jeho včlenění do širokého spektra ekonomických struktur a následně jeho vytvarování dle konkrétních kulturních, hospodářských a politických priorit.

1.1 Funkce a dimenze

„Autorskopravní ochrana se vyvíjela v reakci na konkrétní potřeby a konkrétní historický a technologický pokrok.“⁶⁷ Přestože se konkrétní autorskopravní ochrana jednotlivých zemí liší, aplikuje většina zemí podobné autorskopravní principy. Ty jsou ještě umocněny nebyvalou uniformitou, zajištěnou mezinárodněprávní úpravou. Flexibilita autorskopravní ochrany pak umožňuje, aby bylo autorské právo nejen kombinováno s jinými metodami, podporujícími duševní tvorbu, ale zejména aby plnilo v rámci různých právních systémů různé funkce.

Primární funkcí autorského práva je „vytvářet a udržovat takový stav věcí, kde vlastnictví může nebo nemůže být užito určitým způsobem, na základě autorova rozhodnutí“⁶⁸. Někteří autoři funkce autorského práva chápou i širěji, jako příklad může být uvedeno dělení Plomana a Hamiltona, kteří takových funkcí rozlišují pět. Podstata těchto funkcí zároveň implicitně odpovídá i na otázku, jaký by měl onen „stav věcí“ dle Scarlese být.

První funkcí autorského práva je poskytnutí odměny za duševní práci. Jde o zajištění autorova práva na plody jeho práce a ve svém důsledku klade tato funkce důraz na udržení sociální spravedlnosti. Druhou funkcí je motivovat autora k tvorbě nových děl, které kromě něj obohacují kulturně i jeho zemi. Základem existence této funkce je určitý stupeň kulturního pokroku dané země. Třetí funkce vychází z ekonomického základu a týká se investic do vzniku díla nebo do jeho užití, které jsou většinou přímo úměrné míře existence autorskopravní ochrany. Předposlední funkce je vystavěna na morálním základě, který svou podstatou umožňuje autorovi rozhodnout se zda, kdy a jak dovolit užití díla

---

⁶⁷ SCARLES, C. 1980. op. cit. p. 2

⁶⁸ SCARLES, C. 1980. op. cit. p. 3

nebo umožnit jeho veřejný výkon a dále např. právo bránit jeho pozměňování nebo komolení. Poslední, pátou funkcí je ochrana národního dědictví a prestiže země.⁶⁹

Lze tedy shrnout, že možnost autorského práva plnit všechny výše zmíněné a možná i další funkce spočívá na následujících základech: na vůli společnosti udržovat sociální spravedlnost, na existenci určitého stupně celospolečenského pokroku, včetně ekonomického, na možnosti ochrany morálních práv a konečně na soutěživosti jednotlivých zemí.

Při pohledu na koncept autorskoprávní ochrany je možné zaznamenat několik dimenzí, se kterými jsou spojené konkrétní funkce. Za prvé kulturní dimenzi, jejímž cílem je podpořit autorskou tvorbu. Ta je uskutečňována tak, že autorské právo neslibuje autorovi pouhé zajištění ochrany jeho morálních práv, ale především slouží jako jeden z hlavních prostředků jeho peněžité rekompensace. Druhá, ekonomická dimenze, ukazuje autorské právo v důležité roli nástroje pro regulaci národního i mezinárodního trhu a obchodu. Do třetice pak sociální dimenze prezentuje autorskoprávní ochranu jako nástroj kulturní, vědecké a technologické organizace společnosti.⁷⁰

Autorskoprávní ochranu lze analyzovat z mnoha dalších hledisek, např. z hlediska zájmů, kterých se dotýká. „Každá země je do určité míry vnímavá k zájmům těch, kteří se podílí na financování, tvorbě a užívání tvůrčích děl.“⁷¹ Jde samozřejmě nejen o zájmy autora a vydavatele, ale také o zájmy distributora nebo jiné osoby užívající dílo na základě autorizace, o zájmy uživatelů a konečně o zájmy společnosti jako celku. Jednotlivé právní řády tak na tyto zájmy musí reagovat vhodnými prostředky, jako např. rozšířením předmětu ochrany, zavedením práv sui generis nebo zákonným přesunutím práv na zaměstnavatele, producenty, vydavatele či jiné osoby, v souladu s danou právní tradicí.

---

⁶⁹ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 24

⁷⁰ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 25

⁷¹ SEIGNETTE, J. M. B. 1994., op. cit. p. 3

2 Kontinentální a copyrightový systém – základní aspekty

Cílem této práce je soustředit se na rozdíly právních režimů v rámci zemí západního světa. Tyto země jsou z historického hlediska kolébkou autorskoprávní ochrany, a přestože vycházejí z odlišných představ je možné říci, že se s postupem času jejich cesty čím dál tím více prolínají.

Úprava vztahů mezi autory a společnostmi je základní otázkou moderních autorskoprávních systémů. Společnou vlastností vztahů mezi autorem a společnostmi v zemích západního práva je, že se zásadně řídí ekonomickými faktory. Autorská majetková práva tvoří právní statek, se kterým mohou autoři v mezích té které právní tradice nakládat. „Hlavním rysem autorskoprávní ochrany je tak výlučná povaha autorských práv, která obsahují ustanovení o vlastnictví ve formálním slova smyslu.“⁷²

2.1 Autorskoprávní tradice a copyrightová tradice

Autorské právo západní civilizace je založeno na dvou právních tradicích. Evropská tradice je založena na koncepci „autorského práva“ (droit d’auteur, Urheberrecht, atd.). Ochrana poskytovaná tvůrci má přirozenoprávní charakter a svou povahou jde o právo absolutní. Může být tedy předmětem eventuelních omezení, ale pouze v praxi, nikoliv v teorii. Tento koncept je vyjádřen ve Všeobecné deklaraci lidských práv v článku 27 odst. 2 slovy, že „každý má právo na ochranu morálních a majetkových zájmů, vyplývajících z jakékoliv vědecké, literární nebo umělecké tvorby, které je autorem.“

Přirozenoprávní přístup je charakteristický pro země kontinentální Evropy, jejichž legislativy tak díky důrazu, kladenému na přirozená práva, získaly výrazně individualistický nádech.

Angloamerická tradice je založena na koncepci „copyrightu“, doslova právu k rozmnožování, které zahrnuje i právo k vytištění nebo přetisku díla. „Copyright

---

⁷² PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 27

závisí na existenci díla v materiální formě, zatímco práva autora, především jeho morální práva, mohou existovat i nemateriálně.“⁷³

Tento přístup je typický zejména v anglicky mluvících zemích, kde je copyright vnímán jako určitá výsada, udělovaná autorovi nebo osobě, na kterou ji autor převede.

2.2 Přirozenoprávní a utilitaristické cíle

Autorskoprávní tradice zemí západního světa sdílí obdobné sociální cíle, mezi kterými lze jmenovat zejména individualismus, liberalismus nebo osobní práva.⁷⁴ Z bližšího pohledu je ale patrné, že hlavní cíle jednotlivých právních tradic podobné nejsou. Poukazují tak na jejich odlišné filozofické základy a v důsledku tak zejména determinují rozsah práv, která udílí nositelům práv v rámci svých právních systémů.

Autorskoprávní tradice je založena na přesvědčení, že chráněna musí být jak majetková, tak nemajetková práva autora. Ve středu zájmu je tedy v této právní tradici osoba autora. Hlavním cílem autorskoprávního přístupu tak ve své čisté podobě bylo upevnit jeho postavení. V důsledku však autorskoprávní přístup opomněl upravit další aspekty autorského práva a jako jeho největší nedostatek byla chápána nedostatečná úprava zájmů veřejných.

„Primární cíl copyrightového systému je zajišťovat obecné blaho podporováním tvorby a veřejným šířením nových děl.“⁷⁵ Tento utilitaristický přístup je založen na principu užitku, který vyjadřuje schopnost lidského jednání docílit uspokojení co nejvyššího počtu jednotlivců, tzv. „nejvyšší blaho co nejvyššímu počtu“.

Mnozí autoři poukazují na to, že rozdíly mezi oběma přístupy a jejich cíli by neměly být vnímány v absolutním slova smyslu, neboť se s postupem času stále více vzájemně obohacují o jednotlivé odlišující prvky. I v zemích s nejvýraznějším přirozenoprávním přístupem, jako jsou Francie nebo Německo, je utilitaristická představa, že právo musí zajistit rovnováhu mezi zájmy autorů a zájmy uživatelů, v současnosti obecně přijímána a v Německu je dokonce ústavně zakotvena.

---

⁷³ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 26

⁷⁴ TETLEY, W. Mixed jurisdictions: common law vs civil law (codified and uncoded). [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.unidroit.org/english/publications/review/articles/1999-3.htm>>. (otevřeno dne 1.9.2008)

⁷⁵ GUIBAULT, L.M.C.R. 2002, op. cit. p. 10

2.3 Postavení morálních práv

Většina národních právních úprav rozlišuje dva základní aspekty autorského práva, práva majetková a práva morální. Majetková práva souvisí s průmyslovým využitím díla a dalšími formami užití. Zahrnují se mezi ně právo dílo užit, právo na rozmnožování díla, na rozšiřování díla, vystavování díla, pronájem, půjčování a další práva. Morální práva naopak souvisí s ochranou osobnosti autora a nedotknutelnosti jeho díla. Patří mezi ně právo rozhodnout o zveřejnění díla, udělit svolení k jakékoli změně nebo jinému zásahu do svého díla a především právo osobovat si autorství. Vztah mezi těmito právy lze vyjádřit jako nezávislost existence morálních práv na právech majetkových, neboť jejich existence trvá i po převodu práv majetkových.

„Relativní důraz, kladený na tyto dva aspekty, indikuje rozdílnosti ve filozofii autorskoprávní ochrany, které byly předmětem doktrinálních kontroverzí a debat.“⁷⁶ Především však indikuje přítomnost dvou základních přístupů, které se z filozofických sporů vyvinuly a v rámci kterých se postavení morálních práv významně liší. K pochopení postavení morálních práv v individualistickém evropském a v tržním americkém modelu je třeba nahlédnout do jejich podstaty a funkcí, které mnohé vysvětlují.

Morální práva jsou „právní prostředky, které umožňují některým tvůrcům kontrolovat způsob užití a prezentace jejich díla jinými osobami“⁷⁷. Jakkoliv zní tato definice všeobsažně, je to především různým přístupem různých právních kultur. Přesto lze u tohoto již mezinárodního fenoménu mluvit o společných prvcích.

Jedním z hlavních aspektů morálních práv je již výše zmíněná odlišnost od práv majetkových, projevující se jejich nepřevoditelností. Je dána zvláštní podstatou morálních práv, která vznikají ze vztahu mezi tvůrcem a dílem. Filozofie morálních práv tedy vychází z přirozeného práva a právní řády je kodifikací pouze reflektují. Přirozenoprávní ráz morálních práv ale není uznáván v zemích copyrightové tradice.

Původně byla morální práva v tom smyslu, v jakém se vyvinula v Evropě, zaměřena pouze na ochranu autorství a byla řazena mezi osobnostní práva. V současnosti lze odlišit množství dalších funkcí, které mohou plnit. Kromě autorů a jejich osobností morální práva „nabízí špetku ochrany výkonným umělcům, potvrzují lidská práva, dotýkají se témat tvůrčeské etiky, zabezpečují profesionální a sociální postavení, předchází

---

⁷⁶ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 26

⁷⁷ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 1

klamání spotřebitelů, jsou strážci civilizace a umění, jsou záštitou proti rozmělnění národní kultury“⁷⁸. Zmíněné funkce tvoří jádro té které právní úpravy a ačkoliv některé z těchto funkcí jsou poměrně značným odklonem od původní idey morálních práv, přispěly obecně k posílení jejich postavení.

Země copyrightového práva zavedení morálních práv zpočátku odmítaly. Nejsilnější opozice byla v USA, kde její jádro tvořil copyrightový průmysl. Jeho reprezentanti, převážně vydavatelé, sdíleli obavu, že by morální práva mohla ohrozit jejich ekonomické zájmy, což se také stalo.

V copyrightovém právu odvozoval autor právo kontrolovat své dílo primárně z vlastnictví tzv. „copyrightu“. Pokud copyright vlastnit přestal, tak platilo, že přestal vlastnit všechna v něm inkorporovaná práva. S příchodem morálních práv ale začal být odlišován autor od vlastníka copyrightu a došlo tak konečně k zavedení v evropských právních řádech již známé proměnné, autora. V copyrightových právních systémech tak nově vznikl subjekt, jehož zájmy nemusí být nutně v souladu se zájmy vlastníka copyrightu a v praxi naopak bývají se zájmy vlastníků copyrightu spíše v kontrastu.

---

⁷⁸ ADENEY, E. 2006, op. cit. p. 3

3 Základní principy autorskoprávních systémů v moderních legislativách

„Autorské právo zahrnuje širokou škálu aktivit a zájmů ve společnosti a je používáno k vykonávání množství různých a ne nutně souladných činností.“⁷⁹ Tato definice výstižně vyjadřuje podstatu a zároveň složitost autorského práva, které se vyvíjelo v reakci na konkrétní historické výzvy a postupně do své struktury začleňovalo další nové instituty.

Od původní úpravy knihtisku začalo autorské právo upravovat další analogická a postupně i digitální média. Se vzrůstajícím rozsahem působnosti autorského práva se rozšiřovala i specifická autorskoprávní terminologie, která také do určité míry přispívá, svým napohled běžným názvoslovím, ke spletnosti tohoto odvětví.

Klíčovou je tedy otázka, co vlastně je autorské právo. Základní principy, na kterých autorské právo spočívá, a to nezávisle na konkrétní právní tradici, řeknou jistě víc, než strohé definice.

3.1 Dílo

Předmětem autorskoprávní ochrany je autorské dílo, tedy výsledek duševní práce na poli literatury, hudby, umění nebo vědy. Ochrana se vztahuje až na vyjádření myšlenky, nikoliv na myšlenku samotnou nebo to, co jí předcházelo, musí být tedy vyjádřeno v hmatatelné formě, aby mohlo být předmětem ochrany. Dílo musí být originální, původní, což nelze směřovat s novostí a samozřejmě ani s vlastní hodnotou díla, s jeho účelem ani jinými faktory, které jsou pro autorskoprávní ochranu irelevantní.

Problematika toho, co spadá pod význam díla je v různých legislativách řešena různě. Některé ji řeší výčtem děl, jiné naopak vymezením předmětu ochrany jako „duševní výtvor“ (Francie), „literární a umělecká díla“ (Belgie), „literární, vědecká a umělecká díla“ (Rusko) nebo „literární, dramatická a hudební díla“ (Velká Británie), případně pak kombinací obou metod.⁸⁰

---

⁷⁹ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 30

⁸⁰ DIETZ, A. : *Copyright law in the European Community*. Alphen aan den Rijn, Sijthoff & Noordhoff, 1978. p. 29

V českém právním řádu je autorské dílo dle § 2 odst. 1 autorského zákona (AutZ) vymezeno jako dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora (nestačí-li ke vzniku pouze původnost dle § 2 odst. 2 AutZ, jak je tomu u počítačových programů, databází a fotografií) a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam a není vyloučeno z předmětu ochrany dle § 3.

Předmět ochrany autorského práva je tedy vymezen pozitivně i negativně. Předmětem ochrany jsou kategorie děl, demonstrativně vymezená v § 2, jsou jimi zejména dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické. Další odstavce pak stanoví podmínky pro ochranu počítačových děl, databází a fotografií.

Ochrana podle práva autorského se dle § 3 AutZ nevztahuje na úřední dílo, jímž je právní předpis, rozhodnutí, opatření obecné povahy, veřejná listina, veřejně přístupný rejstřík a sbírka jeho listin, jakož i úřední návrh úředního díla a jiná přípravná úřední dokumentace, včetně úředního překladu takového díla, sněmovní a senátní publikace, pamětní knihy obecní (obecní kroniky), státní symbol a symbol jednotky územní samosprávy a jiná taková díla, u nichž je veřejný zájem na vyloučení z ochrany a na výtvoře tradiční lidové kultury, není-li pravé jméno autora obecně známo a nejde-li o dílo anonymní nebo o dílo pseudonymní.

K přirozeně nejednotné terminologii na národní úrovni přispívá ještě nejednotnost na úrovni mezinárodní. Např. Všeobecná úmluva o právu autorském (UCC) obsahuje pouze velmi obecné vymezení předmětu ochrany: „literární, vědecká a umělecká díla, zahrnující spisy, hudební, dramatická a umělecká díla a malby, rytiny a sochy.“ Bernská úmluva je explicitnější a zahrnuje pod literární díla nejen knihy, ale také přednášky, adresy i kázání.

Některé legislativy zašly s výčtem děl dále a poskytují ochranu i matematickým tabulkám, seznamům ulic a dalším. Klasickými kategoriemi děl však stále zůstávají díla tak, jak je vyjadřuje např. i česká právní úprava a jak ji i chrání valná většina moderních legislativ.

Ve vztahu k moderním formám děl se ale národní právní úpravy značně liší. Např. vysílací a zvukové záznamy jsou v některých legislativách zahrnuty pod

autorskopravní ochranu. Jinde, kde výrobce těchto záznamů pro jejich odborné předpoklady považují za osoby odlišné od autorů, chrání jejich záznamy jako tzv. „práva související“ (droits voisins). Ta pak nejsou součástí autorských práv, ale jsou jim blízka, sousedí s nimi. Některé právní režimy ale vysílací a zvukové záznamy nechrání ani jedním ze zmíněných způsobů a podřazují je pod právní odpověď nekalé soutěže.⁸¹

3.2 Autor

Definovat subjekt autorskopravní ochrany, autora, není o nic snazší, než definovat dílo. Autorem je původce díla a hlavní beneficiant ochrany, tedy „ten, kdo se těší z prospěchu, plynoucího z díla“⁸².

Česká právní úprava také autora nevymezuje přímo, nepřímo ale jeho vymezení implikuje vymezením pojmu díla v § 2 odst. 1 AutZ. Autorem je ten, kdo vlastní tvůrčí činností vytvořil výsledek, který vyhovuje zákonem stanoveným pojmovým znakům autorského díla.

Ne vždy je ale situace taková, že dílo je od začátku do konce a bez pomoci vytvořeno jedinou osobou nebo s pomocí osob, které pouze drobně vypomáhají a nejedná se tak u nich o účast na autorství. Typickým příkladem komplikovanější situace, kde různé nezávislé a plně kreativní osoby spolupracují na tvorbě jednoho díla, je proces tvorby filmu.

K filmovému dílu je přístupováno různými způsoby. Některé legislativy udělují část autorského podílu všem nebo některým participujícím původcům (Francie). Jiné připisují autorství pouze jediné osobě, jejíž celková koncepce je v díle ztělesněna nebo která organizuje produkci díla (USA). V tomto případě nemají spolupracovníci žádný podíl na autorství k filmu, ale je jim zajištěno autorství na jejich jednotlivých příspěvcích k filmu.

Podobná je i úprava díla souborného. Vedle existujících autorských práv k jednotlivým dílům, která jsou do souborného díla zařazena, existuje ještě autorské dílo k soubornému dílu jako celku, které náleží uspořadateli.⁸³

---

⁸¹ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 33

⁸² PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 34

⁸³ KNAP, K. OPLTOVÁ, M. KRÍŽ, J. RŮŽIČKA, M. : *Práva k nehmotným statkům*. Praha, Nakladatelství Hugo Grotia.,1994. p. 82

Jinou povahu má dílo spoluautorské, např. kniha, napsaná dvěma autory, kteří jí dali vzniknout společnou tvůrčí činností. Kniha je potom dílem spoluautorů, které je jediné a nedílné a k němuž mají autoři autorské právo společně a nerozdílně. Doba ochrany se počítá od smrti posledního ze zemřelých spoluautorů. Úprava díla spoluautorského je v zásadě univerzální.

Naopak chápání pojmu „autor“ je mezi jednotlivými zeměmi dosti odlišné. V zemích, které přijaly individualistický přirozenoprávní přístup, musí být autor fyzickou osobou, která může nanejvýš převést svá majetková práva, ale jehož osobnostní práva jsou nezczitelná. Naopak v zemích angloamerického práva může být autorem jak fyzická, tak právnická osoba, a to zejména u společných děl. U filmových děl a zvukových záznamů nepoužívá copyrightová terminologie slova „autor“, ale „tvůrce“ (maker).

Dalším aspektem, přidávajícím pojetí autora na složitosti, může být jeho pracovní postavení. Autor může tvořit jako zaměstnanec právnické osoby, ať už obchodní společnosti, státu nebo třeba univerzity. Otázkou pak je, kdo je vlastně autorem takového díla. Přístupů je opět více. Dle jednoho přístupu náleží autorské právo vždy jeho původci, nezávisle na jeho pracovněprávní situaci. Dle druhého přístupu je naopak dílo vlastnictvím toho, kdo si dílo objednal, kdo dílo zadal či jinak umožnil jeho vznik. Konkrétní úprava opět záleží na národní úpravě.

Autor však není jediným beneficiantem autorskoprávní úpravy. Většina právních úprav umožňuje, aby autorské právo bylo předmětem dědictví. Základním titulem nabytí autorskoprávní ochrany, ať už fyzickou nebo právnickou osobou, je ale smlouva, v českém právním řádu nazývaná licenční smlouva. Oprávnění, na jejím základě nabyté, může zahrnovat veškerá majetková práva, která pak nabyvatel vykonává, jako by byl autorem.

Většinou však oprávnění k výkonu dílo užít zahrnuje pouze jedno nebo více specifických práv, stanovených ve smlouvě. Autor tak může svá výlučná majetková práva převést ve smyslu konstitutivního oprávnění zcela nebo částečně, např. převedením vydavatelských práv na vydavatele knih, filmových práv na filmovou společnost, vysílacích práv na vysílací organizaci nebo převedením práva na adaptaci příběhu na divadelní nebo televizní společnost. Vlastnictví autorských práv je tak téměř nekonečně dělitelné.

3.3 Vydání a zveřejnění díla

Vydání díla již nemá dřívější jednoznačný význam a s příchodem každého nového prostředku tvorby nebo formy vyjádření je nutné tento koncept rozšiřovat. V původním významu znamenalo vydání vytisknutí díla, v současném slova smyslu znamená vydání v oblasti literárních, dramatických, hudebních a uměleckých děl „veřejné rozšiřování materiálních rozmnoženin“⁸⁴. Toto vymezení odpovídá i dikci české právní úpravy v § 4 odst. 2 AutZ, který stanoví, že dílo je vydáno zahájením oprávněného veřejného rozšiřování rozmnoženin.

Od vydání je třeba rozlišovat pojem zveřejnění díla, který upravuje § 4 odst. 1 AutZ a kterým je první oprávněné veřejné přednesení, provedení, předvedení, vystavením, vydání či jiné zpřístupnění veřejnosti. Může tak jít i o zveřejnění prostřednictvím Internetu. Právo rozhodnout o zveřejnění díla je zařazováno mezi práva osobnostní.

Z původního privilegia, udělovaného autorovi, tiskaři či vydavateli, se postupem času vyvinula představa, že tvůrce by neměl být spojován pouze se specifickými metodami užití a nakládání s dílem, ale měl by mít výhody z každého užití díla. Z tohoto pravidla se pak časem vyčlenily výjimky ve prospěch veřejného zájmu.

3.4 Vnitřní omezení a výjimky

Základním principem, směřujícím k naplnění cílů autorskoprávní ochrany v moderních systémech, je přiznání výlučných práv autorovi. Souhrn těchto práv byl popisován a analyzován mnoha autory a ve shodě s nimi lze obecně vymezit dvě základní práva, která jsou součástí výlučných autorských práv.

Prvním je autorovo výlučné právo užívat své dílo v materiální formě, tedy právo autorizovat nebo zakázat jeho rozmnožování. Toto právo zahrnuje jak právo dílo rozmnožovat, tak i rozšiřovat či vystavovat. Druhým právem je autorovo výlučné právo dílo sdělovat veřejnosti (right to public communication). To zahrnuje např. právo na recitaci, výkon a prezentaci, právo na vysílání, právo na sdělování prostřednictvím

---

⁸⁴ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 35

vizuálních nebo zvukových záznamů a právo na sdělování prostřednictvím vysílacích programů.⁸⁵

3.4.1 Vnitřní omezení

Vedle výlučných autorských práv sdílí autorské režimy s režimy copyrightovými i množství vnitřních omezení, jejichž smyslem je podpořit šíření nových děl a zajistit udržení veřejné sféry. K tomu slouží různé nástroje.

Jedním z těchto nástrojů je doba trvání autorských práv. Obecně lze říci, že doba trvání je regulována pomocí minimální doby ochrany, která se liší v souvislosti s konkrétním předmětem ochrany a konkrétní legislativou nebo mezinárodní úmluvou. Typicky pak doba ochrany pro literární a umělecká díla trvá po dobu života autora plus sedmdesát let po jeho smrti, viz Směrnice Rady 93/98/EEC.

Poté, co doba trvání ochrany vyprší, stane se dílo součástí veřejné domény a je uvolněné k veřejnému rozmnožování nebo šíření. Díla, kterým vypršela ochrana, tak tvoří část veřejné sféry. Další část této sféry pak může být tvořena takovými díly, které nejsou autorskoprávně chráněna již od začátku. Česká právní úprava upravuje volné dílo v ustanovení § 28 odst. 1 AutZ.

Dalším omezením je princip, že ochrana se poskytuje pouze formě vyjádření díla, a nikoliv myšlenkám, které jej podnítily. „Každý může sdílet nebo reprodukovat myšlenky obsažené v autorskoprávně chráněném materiálu za předpokladu, že nereprodukuje zároveň jeho formu.“⁸⁶ Tento princip je v českém právu implikovaně zakotven v § 2 odst. 6 AutZ, který demonstrativně vymezuje, co dílem není a zmiňuje konkrétně námět sám o sobě nebo právě myšlenku.

Konečně, poslední z významných omezení je princip vyčerpání práva nebo také doktrína prvního prodeje, jak jej nazývá copyrightové právo. V momentě, kdy je dílo se souhlasem nositele práv ve specifickém teritoriu rozšířeno, nemůže již nositel práv zamezit nebo kontrolovat jeho další rozšiřování.

---

⁸⁵ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 38

⁸⁶ GUIBAULT, L.M.C.R. 2002, op. cit. p. 16

3.4.2 Výjimky

Kromě vnitřních omezení autorského práva existují ještě další prostředky, jejichž předmětem jsou výlučná autorská práva. Tyto prostředky slouží k tomu, aby se udržela rovnováha mezi zájmem na podporování tvorby na straně jedné a zájmem na šíření nových děl na straně druhé. V legislativách různých států se nazývají omezení, restrikce, povolení nebo výjimky, jak jsou souhrnně nazývány v této práci.

Způsoby vyjádření těchto výjimek spadají do dvou skupin, z nichž jedna koresponduje s autorským přístupem a druhá s copyrightovým přístupem. Obecně řečeno, výjimky mohou být vyjádřeny úzce nebo široce. Země kontinentálního práva preferují široce definovaná majetková práva, obsahující flexibilní a otevřená ustanovení. Výjimky jsou naopak striktně definované a jejich výčet je uzavřený. Analogie u nich bývá často výslovně zakázána, což platí např. pro Francii či Německo. Stejná pravidla se uplatňují i na nadnárodní úrovni, viz článek 5 Informační směrnice.

Tomuto vymezení odpovídá i česká právní úprava, která široký, ale taxativní výčet výjimek a omezení věnuje ustanovení § 29 až 39 AutZ. Dané výjimky a omezení lze dle znění zákona uplatnit pouze ve zvláštních případech, stanovených v autorském zákoně a pouze tehdy, pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora (srov. trojstupňový test výše).

Naopak v americkém právu jsou majetková práva definována poměrně úzce a výjimky jsou založeny na principu „fair use“, pomocí kterého se v rámci soudcovského práva ponechává široký prostor pro jejich posouzení. „Doktrína fair use skýtá privilegium jinak neoprávněného zásahu do užití copyrightem chráněného vyjádření.“⁸⁷ Tato doktrína je tak v zásadě způsobem své formulace jednou velkou otevřenou výjimkou, v protikladu k mnoha výjimkám z evropských uzavřených výčtů.⁸⁸

Další výjimky se týkají způsobu užívání děl. Mohou být uplatněny různými metodami. Některá díla mohou být zákonem prohlášena za tzv. díla volná nebo dovolená. Některé způsoby užití díla nemohou založit porušení copyrightu nebo v nich nemůže autor osobám bránit, čímž jsou díla v podstatě plně vyňata z režimu chráněných děl. Tato omezení lze nalézt ve většině autorskoprávních systémů a v mezinárodních

---

⁸⁷ NETANEL, N. W. 2008, op. cit., p. 62

⁸⁸ GUIBAULT, L.M.C.R. 2002, op. cit. p. 20

úmluvách. V českém právním řádu jsou za volná užití označena dle § 30 AutZ např. užití nebo rozmnožování díla pro osobní potřebu fyzické osoby.

Omezeno výjimkami může být i autorovo právo rozhodovat o užití díla. V některých zemích se tak vyvinul systém nucených či zákonných licencí. V případě nucených licencí musí nositel práv udělit licenci k užívání díla, za ceny a podmínek dohodnutých nebo zákonem stanovených. V případě zákonné licence může být chráněný materiál užit dokonce bez autorizace. Společným cílem nucené a zákonné licence je sloužit zájmům veřejnosti a zjednodušit proces nabývání práv.

Autorský zákon z těchto dvou zakotvuje pouze zákonnou licenci, kterými jsou mezi jinými bezúplatnými licencemi dle § 31-39 AutZ citace, katalogová licence, úřední a zpravodajská licence nebo licence k užití autorských děl pro potřeby zdravotně postižených. Mezi tyto licence patří i licence knihovní, která je ale licencí úplatnou a vztahuje se k půjčování rozmnoženin děl ve veřejných knihovnách či v jiných nevýdělečných zařízeních.

Někteří autoři pokládají za výjimky nebo spíše omezení autorských práv i kolektivní správu práv, které je věnována samostatná podkapitola.⁸⁹

3.4.3 Opodstatnění omezení a výjimek

„Omezení (a výjimky) autorských práv jsou navrženy tak, aby řešily potenciální konflikt zájmů mezi vlastníky a uživateli copyrightu uvnitř copyrightového systému nebo aby zavedly určitý aspekt veřejné politiky.“⁹⁰ V zásadě tak zákonodárce balancuje mezi potřebou společnosti užívat dílo a ekonomickým dosahem této potřeby na nositele práv. Základní rozdíl mezi moderními autorskoprávními systémy tak spočívá v tom, jak zákonodárce posuzuje váhu jednotlivých zájmů.

Možné konflikty zájmů v této oblasti byly již v této oblasti naznačeny dříve a byly demonstrovány na tzv. „paradoxu copyrightu“, vyjadřujícím vztah mezi autorskoprávní ochranou a ochranou svobody slova.

Svoboda slova ale není jediným ústavním principem, který je pomocí výjimek a omezení chráněn před dosahem výlučných autorských práv, resp. u kterých existuje zákonem vyjádřená snaha o rovnováhu. Dalšími jsou např. právo na soukromí nebo právo na informace. S příchodem nových technologií se zejména otázka práva na

---

⁸⁹ GUIBAULT, L.M.C.R. 2002, op. cit. p. 20

⁹⁰ GUIBAULT, L.M.C.R. 2002, op. cit. p. 27

soukromí stala jednou z nejkompexnějších a nejkontroverznějších v oblasti autorskoprávní ochrany.⁹¹

Nikdy v historii neměl nositel autorských práv úplnou kontrolu nad užíváním svého díla, v případě že dílo bylo vydáno. Veřejnost tak dílo četla, poslouchala, nebo jinak smysly vnímala. Princip osobního užívání díla pro vlastní potřebu bez potřeby autorizace byl v kontinentální Evropě obecně přijímaný.

Nástup digitálních technologií přinesl uživatelům děl nebyvalou možnost vytvářet nekonečné množství perfektních rozmnožování děl spolu s možností je okamžitě šířit. Osobní užívání děl tak najednou pro nositele práv k dílu získalo ekonomický význam ovšem s příděchem ztrát.

V důsledku nové situace se např. evropská legislativa začala zabývat přímým licencováním konečných uživatelů, viz výše. Enkrypční technologie, neboli monitorování děl je další způsob, jak se nositelé práv (vlastníci softwaru apod.) vyrovnávají s možnostmi kontroly užívání děl v digitálním věku. To s sebou nese ještě větší množství otazníků, zejména v oblasti práva na soukromí a nově i na informační soukromí, což jsou oblasti pevně provázané s právem na svobodu slova.⁹²

Kromě ústavních svobod jsou důvodem pro omezení v autorském právu i možné kolize s pravidly jiných odvětví, zejména s pravidly hospodářské soutěže. V českém právním řádu jde o vztah práva antimonopolního a práv k předmětům duševního vlastnictví, jehož hlavním předmětem je problematika zneužívání tržně dominantního postavení na jednotném vnitřním trhu, tak jak ji upravuje Zákon o ochraně hospodářské soutěže. V evropském kontextu se touto problematikou zabývá zejména Směrnice Rady 91/250/EEC o právní ochraně počítačových programů, která má zaručit volnou soutěž na poli počítačových programů. V americkém kontextu došlo soudcovské právo k ustanovením, které jsou ve své podstatě konsistentní s ustanoveními a principy Směrnice.

Poslední soubor důvodů, zakládající existenci výjimek je dán důrazem kladeným na podporování kultury a znalostí. Jde o výjimky ve prospěch vzdělávacích institucí, veřejných knihoven a archivů. „Fakt, že tyto cíle ospravedlňují užívání chráněných děl bez autorizace nositele práv, nemusí nutně implikovat, že takové užívání má nastat bez poplatku jako spravedlivé odměny nositeli práv.“⁹³ Je patrné, že tyto druhy

---

⁹¹ NETANEL, N. W. 2008, op. cit., p. 153

⁹² GUIBAULT, L.M.C.R. 2002, op. cit. p. 56

⁹³ GUIBAULT, L.M.C.R. 2002, op. cit. p. 69

výjimek jsou svou povahou velmi blízké zákonným úplatným licencím a výběr mezi nimi je tak výrazem určitých preferencí zákonodárce, které vyplývají z konkrétní právní kultury.

3.5 Správa a kolektivní koncepce autorských práv

3.5.1 Autorskoprávní instituce

Na poli oficiálních autorskoprávních institucí lze nalézt velké množství organizací, které spojují držitele práv, přes vydavatele a producenty, až po uživatele. Ploman a Hamilton kategorizují tyto instituce do čtyř základních skupin.

První skupinu tvoří organizace, které se zabývají tradičními kategoriemi, jako jsou vydavatel, filmový producent, nebo nahrávací společnost. Typickými jsou organizace na ochranu producentů a distributorů.

Další skupinou jsou profesní organizace, které se mohou do jisté míry i krýt s obchodními asociacemi. Tyto pak sdružují profesní skupiny typu autorů nebo právníků se specializací na autorské právo.

Třetí skupinou jsou odbory, zejména takové, které sdružují výkonné umělce a zaměstnance velkých mediálních společností v oblasti kinematografie a vysílání.

Poslední skupinou této kategorizace autorskoprávních organizací jsou kolektivní společnosti (collecting societies). Ty zahrnují různorodé společnosti, jejichž společným cílem je minimálně správa odměn ve prospěch svých členů, které společnosti naopak poskytlí část svých práv.⁹⁴ Autorský zákon v ustanovení § 97 odst. 1 nazývá toho, kdo získal oprávnění k výkonu kolektivní správy, kolektivním správcem.

Jak je patrné, všechny tyto instituce reprezentují různorodé zájmy, které se do určité míry mohou překrývat, mohou být v souladu, ale i v opozici a mnoho z nich nespadá striktně pouze do autorskoprávní domény. Naopak zasahují i do právních oblastí, které upravují např. pracovní podmínky nebo smluvní vztahy autora a těchto společností.

---

⁹⁴ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 42

3.5.1.1 Kolektivní správa

Velice významná je v současnosti problematika kolektivní správy. Jak již bylo řečeno, nelze v moderním věku spoléhat na možnost, že by autoři mohli nebo měli prostředky spravovat účinně svá práva individuálně. Kolektivní správa vychází z předpokladu, že sdružení, spravující práva a vybírající autorskou odměnu, mohou autorům efektivně poskytovat příjmy, které jim náleží, a mohou i zajistit ochranu v jiných zemích na bázi reciprocity.

Aktuální je otázka kolektivní správy zejména v případech, kdy mají uživatelé přístup k dílům velkého množství autorů a vzhledem ke způsobu užití je pro jednotlivé autory složité či nemožné způsob užití kontrolovat. Za takových situací pak získávají na síle dva základní argumenty ve prospěch kolektivní správy. Prvním argumentem je, že kolektivní správa šetří výdaje jak uživatelům, tak nositelům práv. Druhý argument prohlašuje, že jen kolektivní správa je schopna zajistit systém kontroly, který může sloužit zájmům těch, které reprezentuje.

Dle Torremanse ale tyto argumenty nemusí platit absolutně, neboť existují situace, které je zpochybňují. Zejména v souvislosti s digitálním prostředím Internetu tak argument snížení nákladů přestává platit, neboť Internet umožňuje přímé transakce mezi zainteresovanými skupinami, tedy prodejci a kupci. Druhý argument se naopak mění v otázku, zda vynucování práv, spojených s on-line užíváním vůbec vyžaduje nějaký lokální kontrolní systém.⁹⁵

3.5.1.2 Způsoby užití děl tradičně kolektivně spravovaných

Z hlediska užití děl, které jsou již tradičně spravovány kolektivně, lze dle Plomana a Hamiltona⁹⁶ rozlišit následující.

Za prvé, tzv. „petits droits“, neboli malá práva (performing rights), která zahrnují méně významná díla z hlediska autorskoprávní ochrany, jako je např. veřejné vykonávání jednotlivých písní, básní nebo částí větších děl. Tato práva se stala historicky první skupinou práv, která byla předmětem kolektivní správy.

---

⁹⁵ TORREMANS, P. *Copyright Law: A handbook of contemporary research*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2007. p. 259

⁹⁶ PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. 1980, op. cit. p. 44

Druhou skupinou jsou tzv. „grands droits“, neboli velká práva, která zahrnují práva vysílat nebo filmově zpracovat celé dílo. Ve valné většině zemí jsou tato práva spravována na individuálním základě.

K těmto kategoriím lze přiřadit ještě tzv. „droits mécaniques“ neboli mechanická práva, která se týkají zejména rozmnožování díla, např. prostřednictvím zvukových a zvukověobrazových záznamů nebo „droits littéraires“, pokud nespadají pod některou z prvních dvou výše zmíněných skupin. Každá z těchto kategorií může být sama nebo společně s jinými spravována zvláštním kolektivním správcem.

Hartmanová⁹⁷ zmiňuje ještě další dvě kategorie práv, spravovaných tradičně kolektivním správcem. První kategorií je „Droit de suite“, neboli právo na slušné vypořádání, spočívající v právu na podíl z výtěžku opětovného prodeje originálu uměleckého díla nebo rukopisu autora, které je v evropském kontextu upraveno tzv. Resale směrnicí .

Druhou kategorií tvoří úprava reprografie a tzv. home taping. Reprografii se míní pořizování tiskových rozmnoženin pro vlastní potřebu, home taping znamená pořizování zvukových či zvukově obrazových rozmnoženin pro vlastní potřebu. Obě tato tradičně kolektivně spravovaná práva patří mezi výjimky, harmonizované úpravou tzv. Informační směrnice. V souladu s ustanoveními Bernské úmluvy platí, že pokud takové rozmnožování není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora, tak nepodléhá souhlasu autora.

Pro srovnání, české právo uvádí výčet povinně kolektivně spravovaných práv v § 96 odst. 1 AutZ. Jsou jimi právo na odměnu za vymezené způsoby užití, právo na přiměřenou odměnu za pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla či výkonu výkonného umělce právo na odměnu za pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla či výkonu výkonného umělce a právo na odměnu za užití kabelovým přenosem.

V souvislosti s těmito právy je zajímavé ustanovení § 101 odst. 9 AutZ, které stanoví, že poskytne-li příslušný kolektivní správce hromadnou smlouvou licenci k následně vyjmenovaným předmětům ochrany, pro příklad k rozhlasovému nebo televiznímu vysílání určitého druhu děl, tak s určitými výjimkami platí, že je takto licence poskytnuta nejen ve vztahu k příslušným předmětům ochrany, a jde-li o díla, k příslušným druhům děl nositelů práv smluvně zastupovaných, ale i všech ostatních, kteří se pak

---

⁹⁷ HARTMANOVÁ, D. 2002, op. cit. p. 15

považují za zastupované ze zákona. Účinky hromadné smlouvy jsou tak srovnatelné s povinnou kolektivní správou.

3.5.1.3 Modely kolektivní správy

Z hlediska modelů kolektivní správy přebírá řada autorů dělení dle následujících čtyř kritérií. Dle stupně zespolečenštění, dle svobody nositele práv zvolit si kolektivní nebo autorskoprávní správu, dle rozsahu jejich práv v rámci kolektivní správy a dle svobody organizace určovat tzv. tarify.⁹⁸

Dle stupně zespolečenštění lze rozlišit v první řadě model, kdy na základě obecné smlouvy o zastoupení uděluje kolektivní správce svolení k užití individuálně a vybrané odměny poukazuje přímo nositeli práv. Tento model je typický pro tzv. dramatická práva. V rámci druhého modelu vykonává kolektivní správce správu na základě hromadných smluv, ve kterých uděluje sám povolení k užití celého svého repertoáru, a odměny rozděluje nepřímo. To je typické pro tzv. malá práva. Třetí model zahrnuje organizace, které se zabývají tzv. uplatněním práva, udělují hromadné svolení, ale odměny jdou do různých fondů či nadací. Tento model je typický pro tzv. reprografická práva nebo správu práv výkonných umělců.

Z hlediska svobody vůle nositele práv lze rozlišit následující modely. Za první model, kdy neexistuje zákonná povinnost zvolit si kolektivního správce a záleží jen na vůli nositele práv. Za druhý model, kdy zákon stanoví povinnost kolektivní správy některých práv. Třetím modelem je takový model, kdy zákon stanoví povinnost spravovat některá práva kolektivně a navíc tak umožňuje konat pouze u konkrétního správce.

Z pohledu rozsahu práv a jejich nositelů lze rozlišit opět tři základní modely. Prvním modelem je model, kdy kolektivní správce spravuje práva pouze těch nositelů práv, kteří jej k tomu zmocnili. Druhým modelem je tzv. rozšířená správa, která spravuje i práva těch, kteří ji k tomu nezmocnili, ale kteří ji za určitých podmínek mohou vyloučit. Třetí model je stejný jako předešlý model s tou výjimkou, že není možné, aby správu svých práv jejich nositel vyloučil.

Konečně z pohledu svobody určování tarifů se rozlišuje model s plnou svobodou určit si tarif a podmínky, kde v případě rozporů rozhodují soudy, model, kde

---

⁹⁸ HARTMANOVÁ, D. 2002, op. cit. p. 19

organizace s uživateli ohledně tarifů a podmínek vyjednává a je předmětem schválení dohlížejícího orgánu, a model, kdy je tarif stanoven právním předpisem.

Pouze kombinace modelů, které jsou u každého hlediska zmíněné na prvním místě, zachovává výlučnost spravovaných práv, kde si nositel práva zachovává kontrolu nad různými užitími díla. Je proto také typickým modelem pro správu výlučných práv. Kombinace modelů, které jsou uvedeny na třetím, posledním místě, u každého hlediska je již velmi blízko k zákonným licencím a dle Bernské úmluvy je „přípustný pouze pro správu těch práv, které zmíněné mezinárodní úmluvy uznávají jako pouhá práva na odměnu nebo umožňují stanovit podmínky výkonu těchto práv. Tomu odpovídá i česká právní úprava, vymezující práva povinně kolektivně spravovaná viz § 96 odst. 1 AutZ, ve srovnání s výlučnými majetkovými právy, viz § 12 až 17 AutZ.

3.6 Prostředky vynucování práv

Ohrožení zájmů tvůrců v masovém měřítku se stalo problémem digitálního věku. Nové technologie jsou efektivními prostředky pro bezprecedentní nárůst pirátství a padělatelství. Ekonomický dosah tohoto fenoménu pro oblast hudebních nahrávek je možné nastínit na statistikách Mezinárodní federace hudebního průmyslu (IFPI)⁹⁹.

Zpráva IFPI z roku 2006, týkající se globálního dopadu pirátství, odhaduje, že více než každý třetí CD-R nosič byl v roce 2005 pirátskou kopií, což tvořilo celkem 1,2 miliardy nosičů. V roce 2005 tak na více než 30ti trzích překonal prodej ilegálních CD prodej legálních CD. Odhad výnosů z obchodu s nelegálními hudebními kopiemi se pro stejný rok odhaduje na 4.5 miliardy \$. Internetové hudební pirátství se za rok 2005 odhaduje na 20 miliard nelegálně stažených skladeb.

Předpokladem účinné ochrany autorského práva je existence prostředků prevence porušování autorského práva a prostředků nápravy. V rámci prevence existuje v některých zemích tzv. předběžná ochrana, založená např. úpravou v Dohodě TRIPS, v rámci které se nositel práv může v případě obavy z budoucího porušení práv domáhat ochrany u správních, policejních nebo soudních autorit. Konkrétně tak může dojít např. k zákazu prodeje pirátských kopií nebo dovozu nelicencovaných kopií.

---

⁹⁹ <http://www.ifpi.org/content/library/piracy-report2006.pdf> (otevřeno dne 1.9.2008)

V případě porušení práva poskytují právní řády většiny zemí jak soukromoprávní ochranu, kterou také Dohoda TRIPS předpokládá, tak trestněprávní ochranu. Z hlediska soukromoprávního poskytují právní řády možnost náhrady škody. Dalšími sankcemi mohou být např. zabavení nebo zničení prostředků pro výrobu produktů, porušujících práva nebo zabavení či zničení samotných produktů. Z hlediska trestněprávního jsou sankcemi mimo jiné i možné odnětí svobody. Méně závažná jednání, porušující autorské právo, mohou být řešena pomocí přestupků.

Kromě úpravy mezinárodní a evropské, popsané v předchozí části práce, a možných národních řešení, zmíněných v této kapitole, je zajímavá ještě další metoda řešení sporů z duševního vlastnictví, resp. autorských práv. Je jím alternativní řešení sporů, které nabývá na významu s tzv. „globální přítomností“ Internetu a internetového obchodu, která je v nesouladu s teritoriální povahou národního soudnictví.¹⁰⁰ V důsledku tak spory potenciálně uplatněné u různých národních soudů mohou vést k různým rozhodnutím ve stejné věci, v souvislosti především s Internetem tak roste potřeba existence smířčích prostředků.

Alternativní řešení sporů s sebou přináší mnohé výhody, mezi jinými zejména rychlost, nižší náklady a méně složité řízení. Na druhou stranu je takové řešení sporů málo uplatnitelné v případech, kdy by bylo obecně prospěšné mít v platném právu konkrétní precedent nebo kdy strany nedostatečně kooperují, jako je tomu ve většině případů narušování autorských práv. Přesto dle některých autorů „je vysoká šance, že alternativní způsoby řešení sporů budou stále relevantnější pro spory v autorskoprávních oblastech, které zahrnuje komplexní technické otázky“¹⁰¹.

---

¹⁰⁰ DOBŘICHOVSKÝ, T. 2004, op. cit. p. 210

¹⁰¹ TORREMANS, P. 2007. op. cit. p. 447

4 Srovnání

Charakteristickým znakem autorskoprávního přístupu je to, že zákonná ochrana tvůrců je chápána jako uznání přirozených práv k majetkovým a osobnostním právům k jejich duševním výtvorům. Naopak „copyright slouží jako ekonomický stimul pro tvůrce“¹⁰² dle Seignette, která tento anglo-americký přístup nazývá „instrumentální“.

Rozdíly mezi kontinentálním a anglo-americkým přístupem, které z jejich odlišných premis vychází, lze shrnout následovně.

Přirozenoprávní přístup zakotvuje zákonné uznání práva autora k jeho vlastnímu duševnímu výtvoru. Pouze a jedině k původci duševního výtvoru se váže princip autorství a možnost být prvotním vlastníkem díla.

Zákonné uznání se přiznává k momentu vzniku díla, a to automaticky, bez ohledu na jakékoliv formality. Doba ochrany díla je v kontinentálním autorskoprávním systému spojována s životem autora. Trvalé spojení autora s jeho dílem je vyjádřeno formulací nezcizitelných a univerzálně chráněných morálních práv.

Odlišné od přístupu common law je vnímání veřejného zájmu v oblasti autorských práv v rámci přístupu autorskoprávního. „Statutorní autorské právo je chápáno jako elaborace autorova všezahrnujícího práva k plodům jeho duševní práce, spíše než jako omezený enumerativní výčet výlučných práv.“¹⁰³ Z tohoto pohledu je tedy pro autorská práva veřejný zájem v zásadě omezením, nikoliv vymezením jejich rozsahu.

Majetková práva jsou v této právní tradici široce definována, což umožňuje zahrnovat nové možné způsoby užití díla. Naopak výjimky z výlučných autorských práv jsou definovány spíše úzce.

Posledním ze specifíků přirozenoprávního přístupu je fakt, že nezamezuje tomu, aby byl převod práv upraven zákonem. Naopak, v kontinentálním pojetí je zákonná úprava trvání, rozsahu a výlučnosti práv chápána jako prostředek, který autorovi umožňuje zajistit nejen integritu svého díla, ale také zisk, vycházející z jeho užití.

Copyrightový přístup se ve své původní čisté podobě kladl značný důraz na publikaci díla, která byla spojena s různými formalitami. Na jejím základě pak bylo dílo

---

¹⁰² SEIGNETTE, J. M. B. 1994., op. cit. p. 55

¹⁰³ SEIGNETTE, J. M. B. 1994., op. cit. p. 54

chráněno zákonem. V důsledku tohoto postupu tak měla v souladu s utilitaristickou koncepcí na zákonnou ochranu nárok pouze ta díla, která byla sdílena veřejně.

Z hlediska osob byla copyrightová ochrana zajištěna osobě, která dílo s autorovým souhlasem poprvé publikovala a která zároveň dodržela nutné formální náležitosti. Ochrana se počítala od první publikace díla a trvala pouze po konkrétně stanovenou dobu. Před uplynutím stanovené doby bylo možné prodloužit dobu trvání copyrightové ochrany v případě, že bylo opět vyhověno formálním náležitostem.

Všechny tyto výlučné rysy copyrightového přístupu byly postupně opouštěny a nahradily je instituty, které byly tradičně chápány jako přirozenoprávní. Konkrétně tak byl zaveden princip neformálnosti copyrightové ochrany a princip, že dílo je chráněno od svého vzniku. Doba ochrany je nyní i v anglosaském pojetí vázána na život autora. Do určité míry byla přejata i morální práva.

Některé výlučně anglosaské rysy v copyrightových systémech ale přetrvaly.

Copyrightová ochrana je stejně jako v minulosti vyjádřena pomocí úzce vymezeného, enumerativního výčtu výlučných práv. Výjimky z těchto práv jsou naopak definovány velmi široce. Copyright je také stále chápán jako zcizitelné právo a je v této tradici pevně spojen s dílem, nikoliv až tak s autorem, jako je charakteristické pro autorskoprávní tradici. Tato specifika tak ovlivňují nejen rozsah ochrany, poskytovaný v copyrightových systémech, ale i celkovou povahu copyrightové domény.

VI. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo pokusit se zachytit vývoj autorského práva západní civilizace, rozebrat jeho nejdůležitější momenty a pomocí nich pak obsáhnout hlavní rysy kontinentálního a copyrightového přístupu v problematice autorskoprávní ochrany. Práce byla proto rozdělena do tří částí. První z nich byla věnována historickému vývoji směrem k moderním autorskoprávním systémům. Druhá část se zabývala mezinárodní autorskoprávní úpravou a evropskou harmonizací na tomto poli, zároveň v ní byly nastíněny problémy i trendy současné autorskoprávní oblasti. Třetí část se soustředila na kontinentální a copyrightový přístup na základě rozboru jejich základních aspektů.

V první části práce byl tak zaznamenán vývoj autorskoprávní ochrany od starověku až po 19. století. Byly zmíněny izolované prostředky autorskoprávní ochrany starověkých civilizací, které předznamenávaly pozdější roli nástrojů autorskoprávní ochrany. Byl sledován vznik a expanze tiskařského průmyslu a spolu s ním i literárního pirátství, na které reagovaly mocenské struktury udělováním privilegií, jen málo však reflektujícími významnost osoby autora v nejen ekonomických vztazích své doby. Autor se poté pomalu vynořoval z anonymity a spolu s ním vyvstávala potřeba institucionalizace ochrany. Ke konci první části dále tato práce rozebrala moderní obrat v právním chápání obou právních přístupů, ke kterému došlo s rozvojem filozofie přirozených práv, která dospěla pro kontinentální přístup k zásadnímu konceptu morálních práv, k nezbytné kvalifikaci duševního výtvaru jako vlastnictví a na jejich základě dala vzniknout monistické a dualistické teorii.

Druhá část práce se pokoušela postihnout vývoj a základní rysy autorskoprávní ochrany v mezinárodním a evropském kontextu, jejichž úprava již od počátku svého vývoje naráží na potřebu překonat zásadní rozdíly mezi kontinentálním a copyrightovým systémem a umožnit tak efektivní celosvětovou i celoevropskou autorskoprávní ochranu. V mezinárodním kontextu byl nastíněn vývoj od národních legislativ k mezinárodní úpravě, reprezentované nejvýznamnějšími úmluvami a jejich základními principy, které výstižně poukazují na specifické přístupy obou právních tradic a jejich změny.

V následujících kapitolách pak byly nastíněny současné problémy, se kterými se musí autorskoprávní ochrana vyrovnávat, ať už z pohledu kontinentálního nebo copyrightového. Byl vysvětlen tzv. „paradox copyrightu“ a naznačeny ostatní možné konflikty zájmů mezi autorským právem a dalšími právními odvětvími, řešenými zejména na americkém kontinentě v souvislosti s ústavními svobodami. Bezprecedentní nárůst pirátství a prostředky, kterými se s nimi vyrovnat byly naznačeny dále. Následovalo vysvětlení potřeby efektivní správy autorských práv a rozbor role výjimek a problematiky jejich fungování za měnících se podmínek, daných novými technologiemi, podněcujícími vznik neustále nových a nových otázek.

Odpovědi na nastíněné otázky byly hledány pomocí trendů, vycházejících ze současné situace a charakterizujících směr autorskoprávní ochrany nyní. Hlavním trendem bylo zjištěno sblížování kontinentální a copyrightové tradice, umocněné vzrůstajícím vlivem americké právní tradice na myšlení v oblasti autorského práva obecně. Trendy komercializace a dematerializace nadále zasahují další nové oblasti a překvapivě se i za takové situace zvyšuje význam kolektivních správců. Posilování postavení autora v licenčních vztazích a naopak tendence k potlačování morálních práv byly zjištěny jako další z aktuálních tendencí. Konečně pak byl vysvětlen zajímavý fenomén odklonu od konceptu multilaterálních smluv a opětovný příklon ke smlouvám bilaterálním.

V poslední, třetí, části práce, byl konečně podroben rozboru kontinentální a copyrightový systém autorskoprávní ochrany. Byly vysvětleny a porovnány jejich základní aspekty s důrazem na odlišnosti v chápání cílů autorskoprávní ochrany vzhledem a k roli a významu morálních práv v jejich jednotlivých úpravách. Následovně byly vysvětleny základní principy, na kterých moderní autorskoprávní systémy spočívají a z pohledu různých legislativ pak byly demonstrovány základní koncepty, jako jsou autor, dílo nebo vydání díla. Důraz byl kladen zejména na institut výjimek z výlučných práv a jejich vnímání v kontinentální a copyrightové tradici. Výklad se zabíral i koncepcemi kolektivní správy autorských práv a prostředky vynucování práv. Závěrem bylo prezentováno shrnutí hlavních rozdílů mezi autorskoprávním a copyrightovým přístupem tak, jak bylo možno je vidět v celém průběhu práce.

Je patrné, že ochrana autorských práv je dynamickým a komplexním fenoménem, který nelze plně pochopit bez zasazení do určitého časového kontextu, ani bez předstření jeho rozmanitých dimenzí. Náhled ze širší perspektivy však umožňuje vysledovat vývoj jednotlivých právních tradic a pochopit tak nejen principy, které byly

určující pro jejich zrod, ale i principy, které se postupem času rozvinuly do současné podoby kontinentálního a copyrightového právního systému.

Vznik potřeby autorskoprávní ochrany se pro účely této práce stává pomyslnou startovní čarou, ze které se kontinentální a copyrightový systém v důsledku odlišných přístupů k různým autorskoprávním institutům, ideálním cílům a jiným ekonomicko-sociálním faktorům vydávají na rozdílné tratě, aby se jejich cesty střetávaly na poli mezinárodní a nadnárodní úpravy. Jejich budoucí směr je velmi nesnadné odhadnout, neboť v současnosti prochází nástrahami digitální éry a mnoha nových výzev, které jsou s digitálním prostředím spojené. Nezbyvá než věřit, že i s nimi se autorské právo vyrovná tak, jako se vyrovnalo s problémy, popsány v této práci, včetně zdánlivě neslučitelných aspektů kontinentální a copyrightové tradice.

VII. BIBLIOGRAFIE

a) Prameny publikované

Mezinárodní:

Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl z 9.9.1886, ve znění pařížské revize ze dne 24. 7. 1971.

Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS) ze dne 15. 4. 1994 .

Dohody o zřízení Světové obchodní organizace (WTO) ze dne 15. 4. 1994.

Smlouva o právu autorském (smlouva WCT) ze dne 20. 12. 1996.

Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví ze dne 14. 7. 1967.

Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. 12. 1948.

Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT) ze dne 30. 10. 1947.

Všeobecná úmluva o autorském právu z 6.9.1952 ve znění pařížské revize ze dne 24. 7. 1971.

Evropské:

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/116/EC o době ochrany autorského práva a některých příbuzných práv ze dne 12. 12. 2006.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/EC o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti ze dne 22. 5. 2001 (tzv. Informační směrnice).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/9/EC o právní ochraně databází ze dne 11. 3. 1996.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/84/EC o právní ochraně služeb založených na podmíněném přístupu nebo na něm spočívajících, tzv. Směrnice o podmíněném přístupu ze dne 20. 11. 1998.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/EC o právu autorů na odměnu z opětovného prodeje originálu uměleckého díla ze dne 27. 9. 2001 (tzv. Resale směrnice).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/EC o vymáhání práv z duševního vlastnictví ze dne 29.4. 2004.

Směrnice Rady 93/98/EEC o harmonizaci ochranné doby práva autorského a některých práv souvisejících ze dne 29.10.1993.

Směrnice Rady 91/250/EEC o právní ochraně počítačových programů ze dne 14. 5. 1991.

Směrnice Rady 92/100/EEC o právu na pronájem a o určitých právech týkajících se autorského práva ze dne 19. 11. 1992.

České:

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 191/1995 Sb., o sjednání Dohody o zřízení Světové obchodní organizace (WTO), (zejména Všeobecné dohoda o obchodu službami, Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví a Rozhodnutí o profesionálních službách).

Vyhláška č. 133/1980 Sb. ministra zahraničních věcí o Bernské úmluvě o ochraně literárních a uměleckých děl.

Vyhláška č. 134/1980 Sb. ministra zahraničních věcí o Všeobecné úmluvě o autorském právu revidované v Paříži dne 24. července 1971

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s autorským zákonem a o změně některých zákonů (autorský zákon), v platném znění.

Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), v platném znění.

b) Prameny nepublikované

Intellectual Property on the Internet. A Survey of Issues z prosince 2002. [online]. Dostupné z WWW: <http://www.wipo.int/copyright/en/ecommerce/ip_survey/chap3.html>.

REINBOTHE, J. A Review of the last ten years and a look at what lies ahead: Copyright and related rights in the European Union, 2002 [online]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/2002-fordhamspeech-reinbothe_en.htm#>.

TETLEY, W. Mixed jurisdictions: common law vs civil law (codified and uncodified), 1999. [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.unidroit.org/english/publications/review/articles/1999-3.htm>>.

c) Odborná literatura

ADENEY, E. : *The moral rights of authors and performers: An international and comparative analysis*. New York, Oxford University Press, 2006.

ČERMÁK, J. : *Internet a autorské právo*. Praha, Linde, 2003.

DIETZ, A. : *Copyright law in the European Community*. Alphen aan den Rijn, Sijthoff & Noordhoff, 1978.

DOBŘICHOVSKÝ, T. : *Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví: V kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO*. Praha, Linde, 2004.

GUIBAULT, L.M.C.R. : *Copyright limitations and contracts: An analysis of the contractual overridability of limitations on copyright*. London, Kluwer law international, 2002.

HARTMANOVÁ, D. : *Kolektivní správa autorských práv a práv souvisejících s právem autorským*. Praha, Linde, 2002.

KNAP, K. OPLTOVÁ, M. KRÍŽ, J. RŮŽIČKA, M. : *Práva k nehmotným statkům*. Praha, Nakladatelství Hugo Grotia.,1994.

HOLCOVÁ, I. KŘEŠŤANOVÁ, V. VOBORNÍK, M. : *Ochrana autorských práv*. Olomouc, Universita Palackého, 2005.

KRÍŽ, J. : *Ochrana autorských práv v informační společnosti*. Praha, Linde, 1999.

KRÍŽ, J. a kol. : *Aktuální otázky práva autorského*. Praha, Nakladatelství Karolinum,2008.

McFARLANE, G. : *A practical introduction to copyright*. London, McGraw-Hill, 1980.

NETANEL, N. W. : *Copyright's paradox*. New York, Oxford University Press, 2008.

PLOMAN, E. W. HAMILTON, L.C. : *Copyright. Intellectual property in the information age*. London, Rotledge & Kegan, 1980.

PORS DAM, H. : *Copyright and other fairytales*. Cheltenham, Edward Edgar, 2006.

SCARLES, C. : *Copyright*. Cambridge, University Press,1980.

SEIGNETTE, J. M. B. : *Challenges to the creator doctrine: Authorship, copyright ownership and the exploitation of creative works in te Netherlands, Germany and the United States*. Boston, Kluwer Law and Taxation Publisher, 1994.

SEVILLE, C. : *The internationalisation of copyright la.: Books, buccaneers and the black flag in the nineteenth century*. New York, Cambridge University Press, 2006.

TELEC, I. : *Autorský zákon, komentář*. Praha, Nakladatelství C.H.Beck, 1997.

TORREMANS, P. *Copyright Law: A handbook of contemporary research*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2007.

TŮMA, P. : *Smluvní licence v autorském právu*. Praha, Nakladatelství C. H. Beck, 2007.

d) Internetové zdroje

Portál veřejné správy České republiky <http://portal.gov.cz>.

Webové stránky Evropské komise www.ec.europa.eu.

Webové stránky Světové obchodní organizace <http://www.wto.org>.

Webové stránky Světové organizace duševního vlastnictví www.wipo.int.

Webové stránky Organizace spojených národů <http://www.un.org>.

Webové stránky Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) <http://portal.unesco.org>.

Webové stránky Mezinárodní federace hudebního průmyslu www.ifpi.org.

Webové stránky Mezinárodního institutu pro unifikaci soukromého práva www.unidroit.org.

Webové stránky Ministerstva průmyslu a obchodu ČR www.mpo.cz.

Webové stránky EUR Lex (Přístupu k právu EU) <http://eur-lex.europa.eu>.

VIII. RESUMÉ

Copyright Law in Western Civilization. History, International and European Context, Copyright Systems.

What are the main aspects of copyright law in Western civilization? This is the main question the thesis is concerned with. The diversity of social reality makes it difficult to answer the problem with looking at it from only legal perspective. Therefore the answers are provided through following means.

First, the problem of copyright is regarded from a historical perspective, showing the origins of copyright, its development through the system of privileges and the establishment of a statutory protection. The differences between the civil law and common law are pointed out by explaining the natural rights theory and the concept of moral rights leading further to monist and dualist theories that were very influential within the European copyright system.

Second, the international protection, the European Union protection and the main problems and trends of the copyright problematics are targeted as means to demonstrate the different approaches evolving from different principles of the two legal traditions. The development from national to international protection structures is described and so are the main treaties, organizations and provisions, illustrating the differences, similarities and changes in the positions of continental and angloamerican copyright systems. Furthermore, the recent problems such as conflicts of interests between copyright and other areas of law are explained, followed by describing the newly emerging trends with regard to the new technologies.

Finally, the European copyright system and the copyright system of copyright countries themselves are given attention. Their key aspects are compared and so are their main objectives and the role of moral rights in their legal systems. Different concepts that both these approaches share are explained next, and so the concepts of work, author or publication are given their meaning through the lenses of modern copyright systems. The focus is also directed on the notion of limitations and exceptions of author's rights and their meaning in the digital age, as well as on the collective concepts of copyright administration and means of copyright enforcement. In the end of the work a brief comparison of the two main copyright systems is outlined.

Klíčová slova:

Historie autorského práva/ History of copyright

Autorskoprávní systémy/ Copyright systems

Autorské právo/ Author's law

Copyright/ Copyright law